

V maailma vaade

3

2007

Värske
vaade
maailma

Soome räägib
Venemaast

Eestlane ÜRO
erimissioonis

Kuidas mõjutab
Prantsusmaa
Euroopa tulevikku?

Mida varjab
Putin?

Maailma Vaade on jõudnud kolmanda numbrini. Seda tehes oli õigupoolest üsna rabav kogeda, kui kiiresti maailm ajakirja esimese numbri ilmumisest alates on muutunud.

Ühelt poolt on muutused rõõmustavad. Maailma majandus kasvas jätkuvalt ja terve hulk riike – Eesti nende seas –, mis veel kümnend tagasi kuulusid vaeste ja aidatavate hulka, on nüüdseks jõudnud järjele ning aitavad ise teisi. Ja seda just tänu viimase paari aasta fantastilistele kasvutempodele.

Teiselt poolt süveneb maailmas murelikuks tegevalt demokraatia taandarengu

trend. Hiinas pole kõigi mõjutuste ja üleskutsete peale vaatamata kruvisid lödvemaks keeratud, pigem vastupidi. Autoritaarsus on taas süvenenud vahepeal mõningat lootust andnud Iraanis. Kunagi ühes Ladina-Ameerika edumeelsemas riigis Venezuelas ehitatakse kõiki sealse õrna demokraatia saavutusi jalge alla tallates stalinistliku näoga sotsialismi. Araabia maailma juhtriik Egiptus on vahepealsetest demokraatlikest katsetustest säilitanud vaid autoritaarsuse ees kulunud kulissina mõjuva fassaadi.

Seda loetelu võiks kahjuks jätkata ja kohati välja tuua terved regioonid, mille poliitilises praktikas on sõna „demokraatia” muutunud pelgalt sõnakõlksuks. Must Aafrika, Kesk-Aasia, Indoneesia...

Vahest kõige suuremaks tagasilöögiks demokraatiale on olnud Venemaa. Siinkohal pole mõtet targutada teemal „kes kaotas Venemaa?”. Tõdegem vaid, et Venemaa-taolise unikaalse geopoliitilise moodustise selge taganemine lääneliku liberaalse demokraatia mallidest on kaotuseks kõigile teda ümbritsevatele demokraatiatele, venelastest endist rääkimata.

Kaotus on seda murettekitavam, et Nõukogude Liidu õigusjärglasena istub Venemaa alalise liikmena ÜRO Julgeolekunõukogus, valdab endiselt tohutut tuumapotentsiaali, ülemaailmset luurevõrgustikku, arvukaid klientriike ja globaalset majandust tõsiselt mõjutavaid toormehoobasid.

Lääne suhtes vaenulikult meelestatud Venemaa võib seega anda olulise panuse sellessegi, et demokraatia taandareng maailmas jätkub, et demokraatiate suhtes vaenulikud riigid konsolideeruvad ja militariseeruvad ning vastandavad ennast neile kollektiivselt. Märke sellest kahjuks juba on.

Ometi ei räägi Maailma Vaade seegi kord üksnes Venemaast. Jätkame endiselt algusest peale võetud suunda heita pilk maailma kõige erinevatesse nurkadesse.

Maailma Vaate maailm on multipolaarne maailm.

Maailma Vaade

Ajalugu ei lõpe

2006. aastal ilmunud raamatu „Ajaloo põõripäevad” eessõnas avaldas Lauri Vahtre kõhklemisi lootust, et raamatule tuleb ka järg, kui lugejad selle ikka hästi vastu võtavad. Ebalus oli asjatu. Vastuvõtt oli õigustatult hea. 2007. aastal andis kirjastus Tammerraamat välja „Ajaloo põõripäevade” teise osa.

Nagu esimene ajaloojuttude köide, sisaldab ka teine raamat 48 vestet või peatükki, mis on kõik – ühe erandiga – ilmunud Postimehes. Osa neist oli ilmunud juba esimese köite valmimise ajal, kuid ei mahtunud sellesse lihtsalt ära, suurem osa on aga kirjutatud kahe köite ilmumise vahepeal – 2006. aasta kevadest 2007. aasta kevadeni.

Vahtrel on välja kujunenud isikupärane stiil ja põhimõte nii ajalooosse suhtumises kui ka sellest kirjutamisel. Ajalookirjutus, nagu mis tahes lugude jutustamine, on tema jaoks lahutamatu seotud kõlblusega, samas ei tohi kõlbluse teema juttu

lämmatada. Autor on seisukohal, et loo moraal peab sisalduma loos endas – üleskirjutaja ei pea kallihinnalist õpetuseiva jämeda šrifti või dotseeriva hoiakuga lugejale peale suruma.

Tõepoolest, ajalugu on huvitav ka ilma selliste võteteta. Vahtre raamatute lugemine eeldab head empaatiavõimet, et näha ajaloo keskmes elus inimest oma kirgedes ja tahtmistega, mitte ebaisikulisi „protsesse”, mis justkui toimetasid ja toimiksid omapäi. Õige ju on, et inimesed sõltuvad omast ajast ja kaasaegsetest ning seetõttu käituvad sageli mingil n-õ ettenähtud viisil, olles ühe või teise protsessi osalised, kellel siiski on alati valikuvabadus. Just see teebki ajaloo huvitavaks.

Teistmoodi on Vahtre järjestanud ka sündmuste esitamise. Nii nagu esimeses köites, on „Ajaloo põõripäevade” teises köiteski lood reastatud kuupäevade järgi kronoloogiliselt – jaanuarisündmustele

MAAILMAVAADE SOOVITAB

järgnevad veebruarisündmused ja neile märtsikuised – ent aastad on läbisegi. Selline esitusviis on omamoodi metafoor ajaloo kaootilisusest ja ühtlasi süsteemsusest. Kõik on kuidagi seotud – lõpud on ühtlasi algused, vahel sekkub kauge minevik olevikku, vahel paneb olevik eilset uut moodi nägema.

Head lugemist!

Eesti välissuhtlus majanduse kaudu

Intervjuu majandusminister Juhana Partsiaga

Berit Teeäär

Eestit on nii kodumaal kui ka rahvusvaheliselt ikka vaadeldud ühenduslülina Ida ja Lääne vahel. Kui suur on õieti transiitkaubanduse roll Eesti majanduses ja kui tõsiselt võib mõjuda selle langus meile pärast nn pronksiööd?

Transiidi osakaalu Eesti sisemajanduse kogutoodangus on sageli üle hinnatud, see jääb eri hinnangute kohaselt viie ja kümne protsendi vahele. Transiidi- ja kaubanduse vähenemine võib hammustada protsendi või kaks majanduskasvust juhul, kui sektor ei suuda kohaneda ja uusi kaubavooge leida. Majanduse kui terviku jaoks ei oleks see määrava tähtsusega tagasilöökk, ent kahtlemata on tegemist muretekitava arenguga.

Praegu räägitakse palju majanduslangusest ja isegi võimalikust majanduskriisist. Missugusena paistab meie majandus lähimbruse taustal ning laiemalt?

Viimastel aastatel ja iseäranis eelmise valitsuskooalitsiooni viimasel valitsemisaastal kõeti inimeste ootused liialt kõrgele, maad võttis põhjendamatult enesega rahulolu. Praegu toimub meie majanduses tagasipöördumine reaalsusse. Positiivne on, et meie lähiriikide, Soome ja Rootsi majandusel läheb hästi. Et Eesti majandus on üsna tihedalt nende riikidega seotud, on see meile hea sõnum. Seevastu Läti majanduse riskid on ilmselt meie regioonis kõige suuremad ja seal toimuv maksab silma peal hoida.

Eesti taasiseisvumise järel püüdis Venemaa Eestit mõjutada kütusekraanide kinnikeeramisega, praegu on Moskva taktika selgelt suunatud sellele, et Eestist kõige lähemale viidava mööda minna. Önnestub see neil? Ja kuidas mõjutaks see meie majandust?

Venemaa on aastaid arendanud oma sadamaid ning kaubamahtude vähenemist on seetõttu ette ennustatud juba mõnda aega. Transiidimahtude järsk vähenemine sel kevadel oli siiski selgelt poliitilise taustaga aktsioon. Transiidi täies mahus ümbersuunamine ei ole üleöo võimalik, kuid osa kaupadest on võimalik suunata teistesse transiidikoridoridesse ja seda on Venemaa praegu teinud. Nagu eespool öeldud, ei ole selle mõju Eesti majandusele siiski määrava tähtsusega.

Saksa–Vene gaasitrass on juba mõnda aega tuliseid vaidlusi tekitanud. Kui reaalseks peate, et lõpuks kõik Läänemere-äärased riigid omavahel konsensus saavutavad ja nii Saksamaale kui ka Venemaale torujuhtme ehitamise ja keskkonna- ning julgeolekuriskide hindamise osas oma teejuhi ja ajakava peale suruvad? Või laseb mõni ennast oma toruharuga ära osta?

Meil on kolleegidega Poolast, Lätist ja Leedust gaasitoru teemal olnud üsna hea üksteisemõistmine. Oleme otsustanud ühiselt juhtida Euroopa Komisjoni tähelepanu sellele, et tõsise alternatiivina tuleb uurida maismaal kulgevat gaasitrassi. Kõigi Läänemere-äärsete riikide üksmeelele jõudmise perspektiivi on raske hinnata, ent merepõhja gaasitoru paigutamise suhtes skeptiliste riikide „toruharuga ära ostmine” ei ole tehnilistel ega majanduslikel põhjustel tõenäoline variant.

Eesti on pooleteise kümnendi jooksul kiiresti arenenud ja praegu on areng jõudnud selgelt ka ääremadele. Kas Eesti saab sama majandusmudeliga jätkata või peame juba praegu hakkama otsima rahvusvahelises majanduskoostöös oma nišši, midagi, milles oleme teistest üle, milleks meil on parem positsioon või mida meil on lihtsalt kasulik teha?

Eesti peab kindlasti jääma avatud majandusmudeli juurde. Avatud majandus on välismõjude suhtes küll tundlik, ent suudab samas globaalsete muutustega kiiresti kohaneda. Mis puutub niššidesse, siis kahtlemata tuleb proovida keskenduda neile tegevusaladele, millega suudame globaalsel turul edukalt konkureerida. See ei tähenda tingimata, et kõik „vana majanduse” hulka kuuluvad valdkonnad oleksid väljasuremisele määratud, ent tulevik ja ekspordipotentsiaal on ilmselt teadmismahukate toodete pärast.

Euroopa Liidus räägitakse pärast Venemaa gaasirünnakuid Ukrainale ja Valgevenele üha rohkem energiajulgeolekust. Kas see on üksnes jutt või leidub Venemaa energiale tõepoolest alternatiive? Ja kas on majanduslikult mõttekas ning poliitilise tahtega kooskõlas neid alternatiive kasutusele võtta?

Energiajulgeolek ei tähenda tingimata Venemaa või mõne teise energiatarnija energiaallikate kasutamist loobumist, küll aga tuleb jälgida, et ei oldaks liigselt sõltuv vaid ühest tarnijast. Teisiti öeldes peab energiaportfell olema mitmekesine. Sõltuvalt riigi enda ressursidest, asukohast ning poliitilistest ja majandusli-

Scanpix

Eesti majandus- ja kommunikatsiooniminister Juhan Parts vestlemas Suurbritannia transpordiministri Rosie Wintertoniga 2. oktoobril 2007 Luxembourgis toimunud transpordi, telekommunikatsiooni ja energeetikaküsimuste nõukogus. Ministrid arutasid muu hulgas ummikusse jooksnud mitmemiljardilise satelliitnavigatsiooniprojekti Galileo rahastamist. Galileost peaks saama Euroopa sõltumatu tsiviilotstarbeline alternatiiv Ühendriikide sõjaväe kätatavale tasuta üleilmsele positsioneerimissüsteemile (GPS).

kest otsustest on energiajulgeoleku tagamise viisid erinevad. Eesti puhul olen kindel, et näiteks elektri tootmise osas on meil tark jääda Venemaast sõltumatuks ning see on ka majanduslikult ja tehniliselt teostatav.

Mis saab Eesti energeetikast? Kas me pole tuumaenergeetika arendamisega juba hiljaks jäänud? Ja kas on ikka mõttekas osaleda ühisprojektides? Võib-olla oleks märksa operatiivsem ja ka sõltumatum rajada oma tuumajaam?

Koostamisel on uus kütuse- ja energia-majanduse arengukava, mis vastab sellele küsimusele pikemat perspektiivi silmas pidades. Lähemal ajal toodab Eesti endiselt suurema osa tarbitavast elektrist põlevkivist. Elektritootmine muutub aga kahtlemata mitmekesisemaks – elektrituru seaduses tehtud muudatused motiveerivad taastuvenergia laiemat kasutamist ning kindlasti selle osakaal kasvab. Eestisse oma tuumajaama

rajamine ei ole praegu kehtiva elektri-majanduse arengukava kohaselt ei tehniliselt ega majanduslikult otstarbekas. Ma ei välistaks sellist võimalust aga kaugemas tulevikus. Küsimus on muu hulgas jaama suuruses – Eestil ei oleks oma elektritarvet silmas pidades praegu näiteks midagi teha nii suure tuumajaamaga nagu Soomes Olkiluoto ehitatakse. Tuumajaam toodab energiat väga stabiilselt, toodangut ei saa kiiresti reguleerida. Seetõttu on hetkel selles valdkonnas otstarbekam uurida teiste riikide tootjatega koostöö tegemise võimalusi.

Ja lõpuks üks intrigeeriv küsimus. Peaminister Andrus Ansip on lubanud viia Eesti viie Euroopa rikkama riigi hulka. Missugune on Teie hinnangul see Skandinaavia riik, millest Eesti esimesena mööda läheb?

Majanduse ees seisvaid väljakutseid silmas pidades oli see lubadus praaliv ning ehk ka valedel kategooriatele suunatud. Riigikogu valimiste eel loodi

paljudele inimestele illusioon, et Eesti läheb teistest ELi riikidest majanduslikus mõttes mööda vaat et iseenesest, küsimus on vaid selles, kas mööduda vasakult või paremalt.

Mina nii kerget edu ei looda, edu tuleb välja teenida ja selle nimel tööd teha. ■

2007 I poolaasta ekspordi peamised sihtriigid:

Soome
Rootsi
Läti

Impordi peamised saatjariigid:

Soome
Venemaa
Saksamaa

SKP sektorid 2006:

Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	19,6%
Töötlev tööstus	16,7%
Muud	15,5%
Hulgi- ja jaemüük	15,1%
Veondus, laondus ja side	12,1%
Ehitus	8,0%
Riigi valitsemine	5,1%
Haridus	4,2%
Finantsvahendus	3,7%

Aastaid pärast Eestile antava arenguabi lõppemist pälvivad nüüd avalikkuse tähelepanu Euroopa Liidu abiprogrammid ja toetused, mille eesmärk on hoogustada eri valdkondade arengut liikmesriikides. Kuid Eesti pole ammu enam pelgalt abi saaja, vaid tegutseb ka abi andjana. ELi liikmesriigi staatus ja positsioon rahvusvahelisel areenil kohustavad Eestit toetama abivajajaid mitmel pool maailmas, eeskätt aga endisi Nõukogude Liidu riike, et aidata neil välja rabelda demokraatia kriisist ja majandusraskustest ning sillutada nende teed Euroopa Liitu. Alates käesolevast Maailma Vaate numbrist hakkame avaldama rubriiki, mis käsitleb Eestit rahvusvahelise abi andjana. Sissejuhatus teemasse teeb Riigikogu väliskomisjoni liige ja endine peaminister Mart Laar.

Eesti teab abi hinda

Mart Laar

Riigikogu liige

Kui Eesti 1991. aastal alustas viiekümne okupatsioonista jooksul nii vaimselt kui ka füüsiliselt laastatud maa ülesehitamist, oli meile selleks osutatud abi vägagi teretulnud. Kiiresti õppisime tegema vahet siiralt osutatud toetuse ning abi vahel, millega abistaja tegelikult aitas vaid iseennast. Saime selgeks, et parim toetus pole mitte humanitaarabipakikesed või vanad arvutid, vaid poliitiline toetus valitud suuna hoidmiseks ning uste avamine tihedamaks läbikäimiseks. Eesti käis välja loosungi, mille kohaselt vajasime humanitaarabi asemel võimalust vabalt maailmaga kaubelda (*No aid, more trade*), rabeldes selle abil välja arenguriigi staatusesest.

Selline hoiak võimaldas Eestil kiiresti areneda. Abi saajast oleme saanud abi andjaks. Taasiseseisvumisest möödunud aastate kogemused ei võimalda Eestil kergema vastupanu teed minna. Võiksime ju meiega tegelda kõikvõimalike humanitaarprojektidega ning saata neid mitte lähematesse probleemikolletesse, vaid võimalikult kaugele, kus nende tulemusetus nii kergesti välja ei paistaks.

Eesti on valinud teise tee. Oleme oma abiprogrammid kontsentreerinud riikidesse, mille olukorda tunneme ning millega oleme harjunud koos töötama, riikidesse, mis ehitavad üles demokraatiat ja turumajandust ning otsivad endale maailmas samal kombel kohta, nagu meie ise kümnekond aastat tagasi. Nii on Eesti oma abiprogrammid keskendanud kolme riiki: Moldovasse, Ukrainasse ja Gruusiasse. Seejuures üritame meeles hoida, mis olid need meile suunatud abiprogrammid, millest meil endil oli omal ajal kõige rohkem kasu. Tore on ju saada

mõnele koolile arvutiklassid, tõhusam on paraku aga teistsugune abi.

Eeskätt puudutab see oma reformikogemuse jagamist. Eestil on ELi „uutele naabritele” jagada kogemusi radikaalse poliitilise ja majandusliku uuenduse läbiviimisel. See on seda lihtsam, et Eesti reformide maine on nimetatud riikides väga kõrge ja Eesti saavutused hästi teada. Täiesti teisest keskkonnast pärit Lääne eksperdid ei suuda kohalike arvates postkommunistlikku reaalsust täielikult mõista – eestlased tunnevad soovust tegelikult olukorda igati hästi ning oskavad mitte kõlavate teooriate, vaid praktiliste nõuannetega aidata neil oma raskest olukorrast välja pääseda. Selline abi on ka suhteliselt odav ning annab rakendamise korral häid tulemusi. Oluline on ka Eesti edulugu kui selline, mille esitamine annab suurtes raskustes vaevlevatele rahvastele usku, et vajalike, kuid tihti ebapopulaarseid otsuseid langetades on neilgi võimalik endale paremat tulevikku rajada. Sest kui eestlased on sellega hakkama saanud, miks ei peaks see teistel õnnestuma.

Gruusia on hea näide sellisest läheneemisest. Jälgides Eesti reformide kogemusi, on Gruusia kiiresti edasi liikunud

ning tõusmas oma piirkonnas tõelise majandusime maaks. Loomulikult seisab ees veel palju tööd ja vaeva, kuid kõige raskem on juba seljataga.

Teiseks oluliseks alaks on toetus ametnike väljaõppele ning mitmesuguste riiklike struktuuride rajamisele. Kümnekond aastat tagasi aitas see Eestil üles ehitada reformide järjepidevuse hoidmisele saatuslikult olulise riigiaparaadi. Nüüd aitab Eesti seda teha sama suunda hoidvatel „uutel naabritel”. Tähtis on ka poliitiline toetus nimetatud pürgimustele, neile uste avamine koostööks nii Euroopa Liidu kui ka NATO-ga. Seetõttu on loomulik, et Eesti on aktiivselt tegutsenud, et saavutada Gruusiasle vabakaubandusleping Euroopa Liiduga, ning toetanud nii jõu kui ka jõuga vajalikke samme, mis võimaldaksid Gruusial pääseda osalema NATO liikmeks valmistumise programmis (*Membership Action Plan*).

Kõik see eeldab loomulikult Eesti asutuste tegevuse koordineerimist, selgete prioriteetide seadmist ning julgust kaitsta oma seisukohti ka Euroopa struktuurides ning NATO-s. Me teame abi hinda, nüüd on meie kohus seda ka teistele osutada. ■

Eestlane ÜRO erimissoonis

Intervjuu Riigikogu liikme Mart Nutiga

Anneli Kivisiv

Sa osalesid ÜRO Inimõiguste Nõukogu poolt Darfuri konflikti uurimiseks moodustatud missiooni töös. Kuidas sattusid Sudaani konfliktiga tegelema?

ÜRO Inimõiguste Nõukogu moodustas eelmise aasta detsembris kõrgetasemelise missiooni ehk *high level mission*'i. See sooviti kokku panna maailma tuntumatest inimõiguste spetsialistidest, igast maailmajaost üks ekspert. Missioon moodustati sellepärast, et Sudaanis oli konflikt jõudnud tõelise genotsiidi tasemele ja leiti, et ilma välise sekkumiseta ei ole enam võimalik olukorda lahendada. Missioon pidi kohapeal olukorraga tutvuma ja pakkuma välja võimalikud lahendused, kuidas humanitaarkatastroofi vältida.

Mind valis Kesk- ja Ida-Euroopa riikide grupp ühehäälselt välja. Kandidaadiks seadis mind Eesti Välisministeerium. Kahjuks ma ei tea, kui palju üldse oli kandidaate esitatud. Niimoodi ma selle missiooni liikmeks sain. Põhja-ameeriklane USA-st oli missiooni juht. Teised liikmed olid Lõuna-Ameerikast, Aasiast ja Aafrikast. Mõnevõrra võib seda isegi üllatavaks pidada, et üks eestlane sellise missiooni liikmeks satub, kuid nii see juhtus.

Kuidas on aga võimalik, et näiteks Sudaan ise võib sattuda inimõiguste kontrolliga tegelema?

Enamikus rahvusvahelistes organisatsioonides ei ole nõuet, et riigid, kes neis osalevad, peavad olema demokraatlikud riigid. Seda nõuet oleks väga raske täita, sest maailmas on demokraatlikke riike vähemuses. Inimõiguste ülddokumentidele on küll enamik riike alla kirjutanud, aga nagu reaalne elu näitab, siis mittedemokraatlikes riikides peaaegu eranditult neid nõudeid ei täideta. Seetõttu saabki tekkida olukord, et ÜRO inimõigustega tegelevates struktuurides,

sh Genfis asuvas Inimõiguste Nõukogus, on esindatud riigid, kel on endal väga tõsiseid inimõiguste rikkumisi (*hetkel Sudaan selle nõukogu liige ei ole - Toim.*). Samuti on väga raske loota, et nemad suudaksid teostada järelevalvet teiste riikide suhtes, kus inimõigusi rikutakse. Siin on tõesti tegelikkuse ja soovide vahel väga suur lõhe. Ei ole võimatu ka olukord, kus inimõigusi rikkuvate riikide seas tekib solidaarsus ja nad hakkavad mehhanisme kasutama süüdistuseks riikide vastu, kus inimõigusi ei rikuta. See on ÜRO inimõiguste teema paradoksaalsus.

Praegu on selgelt demokraatliku nõude esitanud kolm rahvusvahelist organisatsiooni – Euroopa Liit, NATO ja Euroopa Nõukogu. Viimases nõue enam ei tööta, kuna sinna on vastu võetud terve hulk endisi Nõukogude Liidu vabariike, kus ehk alguses oli veel mõningaid demokraatia algeid olemas. Tegelikult võeti nad vastu avansina – lootuses, et Euroopa Nõukogu sees on neid lihtsam mõjutada. Paraku tegelikkus on näidanud, et ei ole, ja sellega on organisatsioon väga palju oma võimalusi demokraatia tagamiseks käest andnud. Euroopa Nõukogu on muutunud äärmiselt ebaefektiivseks.

Enne kui räägime Darfuri konfliktist, soovin küsida Aafrika kohta üldisemalt. Kui võrrelda Aafrikat teiste maailma piirkondadega, siis millised on Aafrika erijooned ja mis moel on need avaldunud Aafrika poliitilises arengus?

Aafrikas võib eristada kaht väga põhimõtteliselt erinevat osa. Põhja-Aafrika hõlmab Sahara kõrbest põhja poole jäävaid araabia riike, need kuuluvad kultuuriliselt kokku pigem Lähis-Ida riikidega. Valdavalt on need islami-usulised ja araabiakeelsed. Lõuna poole Saharat jäävad riigid on nn Musta Aafrika riigid. Seal on väga tugeva jälje jätnud mitmesuguste Euroopa riikide koloniaalvõim. Asjaajamisekeelena kasutatavad Euroopa keeled on välja tõrjunud kohalikud keeled. Mõneti on see ka sellest

tingitud, et kohalike keelte hulk on hämmastavalt suur. Mõnes riigis räägitakse sadu kohalike keeli ja seetõttu domineerivad asjaajamises endiste kolonisaatorite keeled. Neis keeltes antakse haridust, niivõrd-kuivõrd haridust on. Kehva haridustaseme tõttu enamik rahvast ametlikku keelt ei oska.

Lõuna pool on ühiskond erakordselt killustunud, kuna säilinud on hõimusuhted. Hõimud on väikesed ja neid on väga palju. Nende hõimustruktuurid ei haaku euroopaliku ühiskonna ülesehitustruktuuriga. Hõimude vahel on pidev rivaliteet riigi- ja majandusvõimu juures. Kui üks grupeering võimu juurde pääseb, siis automaatselt järgneb oma hõimu liikmete eelistamine, mida Euroopas nimetatakse korrupsiooniks. Mustas Aafrikas on need enesestmõistetavad hõimusuhted ja seetõttu on võimuvahetused verised ja vägivaldsed ning hiljem võimu hoidmiseks hakatakse hävitama vastashõimu liikmeid. Metsikuid, miljonite hävitamiseni jõudnud tapmisi on õnneks suhteliselt vähe olnud. Üks hullemaid on olnud Rwandas hutude ja tutside vaheline konflikt, mis oli lausa elatusalade põhine.

Osa Aafrika riike on ülemineku-ühiskonnaga riigid – ei ole puhtalt araabia ega ka hõimupõhise ühiskonnaga. Need on Somaalia ja Etioopia. Neis on küll hõimusuhted väga tugevad, kuid näiteks Etioopias on olemas ka väga ammune, mitte misjonäride poolt toodud, algkristlus. Etioopia on vana kristliku tsivilisatsiooni kants.

Mõned riigid on segarahvastikuga riigid – on nii araablasi kui ka musti aafriklasi. Valdavalt on need araabia riigid, st võim kuulub araablastele. Nendest kaks suurimat on Sudaan ja Mauritaania. Sudaanis on araablasi napilt pool. Samas Malis, Tšaadis, Nigeris on samuti araablasi ja berbereid väga arvukalt, kuid seal on võim neegrite käes.

Erakogu

*Missiooni liikmed Mart Nutt ja professor Bertrand Ramcharan (Guaajaanast)
Tšaadi pealinnas N'djamenas Kempniski hotelli rõdul, taustal presidendi palee.*

Kas Aafrika areng on olnud niisugusel kujul paratamatu?

Siin tuleb visata kivi Euroopa kolonisaa-
torite kapsaaeda, kes läksid Aafrikasse
küll oma jutu järgi misjonitööd tegema
ning tsivilisatsiooni ja kultuuri viima,
kuid tegelikult lõhkusid ära traditsiooni-
lised ühiskonnad. Sinna ühiskonda
istutati võõrad juhtimisstruktuurid, mis ei
haakunud kohalike struktuuridega.
Teiseks viidi osaliselt sisse niisugust
tehnikat, mida kohalikud ei tundud, eriti
relvi. Kuna Aafrika ühiskondades ei
olnud niisugused relvad loomulikud, st ei
tekinud koos ühiskonna arenemisega,
siis ei suudeta neid ohjeldada. Relvade
kasutamisel muutusid konfliktid pidurda-
matuks. Hävituse oli tunduvalt suurem kui
Euroopa riikide omavahelistes konfliktid-
es, sest Euroopas oli koos relvade
arenguga kaasnenud ka pidurdus-
mehhanismide areng. Aafrika on praegu
olukorras, kus hävituse tagajärjed on seda

suuremad, mida võimsamad relvad
hõimude kätte satuvad. Suurem osa
inimesi tapetakse ka praegu Aafrikas
kaigaste ja odadega, aga automaatrelvad
on väga lihtsalt kättesaadavad. Massi-
hävitusrelvi ei ole praegu õnneks sinna
jõudnud, ent kui nt mõne hõimu kätte
satuks keemia- või tuumarelv, siis on väga
vähe tõenäoline, et neil tekiks tõrge
täieliku võimu saavutamiseks neid relvi
kasutada.

Kas nad ei ole veel massihävitusrelvade ostmiseks küllalt rikkad?

Relvaturg on alati üleküllastunud. Ka
kõige vaesemal Aafrika maal ei jää sõda
pidamata. Tuumarelva ilmselt nad tõesti
ei jõua veel osta. Pigem on šanssi mõnel
araabia riigil tuumarelv muretseda, kuid
nemad ei kasutaks relva sisekonfliktis,
vaid pigem lääneriikide vastu.

Mida teie missioon tegi?

Sudaani me üldse ei saanudki, sest
Sudaan ei andnud meile viisasid.
Keeldumine näitas, et kahtlused Sudaani
tegevuse suhtes olid õigustatud: miks
meid siis muidu kardeti! Eks ettekäändeid
keeldumiseks leiti palju, üks põhiline oli
vastuseis Lõuna-Ameerika esindaja
vastu, kes olevat kunagi Sudaani avalikult
kritisereinud. Kui missioon oleks sellele
järele andnud ja liikme välja vahetanud,
siis oleks kindlasti uus ettekäändeline
leitud. Samuti ei saa ÜRO niimoodi ühe riigi
survele järele anda.

Missioon sai oma tööd teha põhiliselt
Etioopias ja Tšaadis, pagulaslaagrites.
Kohtusime Darfuri kodudest väljajaetute
esindajatega. Tegime oma töö ära, valmis
raport, mis sai ÜRO Inimõiguste
Nõukogus väga hea vastuvõtu. Tagant-
järele võib öelda, et Sudaan tegi valesti, et
meid sisse ei lasknud. Neil oleks olnud
ilmselt lihtsam oma olukorda õigustada,

Sudaani naised lahkumas ÜRO missiooni UNMISi territooriumilt el-Fasheris, Põhja-Darfuri pealinnas ÜRO peasekretäri Ban Ki-mooni külaskäigu ajal 5. septembril 2007. Kohtumine ÜRO peasekretäri ja riigisisest ümberasustatud isikute esindajate vahel jäeti ära, kui väidetavalt ümberasustatud isikud koosolekut takistasid. Ban Ki-moon külastas konfliktis lõhestunud Sudaani Darfuri piirkonda ning tunnistas, et rahvusvaheline üldsus ei ole piisavalt pingutusi teinud, et lõpetada neli aastat kestnud sõda ja kannatusi.

kui nad oleksid missiooniga koostööd teinud. Nad küll kohtusid meiega, kuid ei lasknud meid riiki sisse ja ei lasknud meid hoopiski sinna Darfuri piirkonda, kus katastroofpõhiliselt aset leiab.

Miks Sudaanis katastroofini läinud konflikt tekkis?

Nagu ma juba ütlesin, on osa riike Aafrikas segariigid, kus on mitu kultuuri omavahel põimunud. Need ei ole Musta Aafrika riigid ega ka puhtad araabia riigid. Sudaanis on kolm osa. 2/3 territooriumist on araablaste osa, need on Kesk-Sudaani väga hõreda asustusega kõrbeosad. Teine osa jääb 10. paralleelil lõuna poole, on valdavalt kristlik või animistlik ja on tüüpiline Aafrika riik, kus on terve hulk killustatud aafrika hõimusi. Kolmas osa on Darfur, 1/5 Sudaani alast, kus valdav elanikkond on ajalooliselt neegrihõimud, kuid on islami-usuline. Praegu koosneb Darfur kolmest provintsist, kuid ajalooliselt tekkis nimi kahest hõimust – Dari hõim ja Furi hõim. Kokku liitis need Darfuri sultan.

Sudaan tekkis praegusel kujul tänu koloniaalvõimudele. Loomulikult arenedes oleks põhjaosas olnud araabia riik, või oleks see olnud üks osa Egiptusest, ning lõunas ja Darfuris oleksid olnud omaette riigid. Iseenesest eeltingimused sellised olidki. Darfuris aga oli inglaste ja prantslaste rivaliteet. Seetõttu tõmbasid

need koloniaalvõimud lihtsalt piiri keset seda muhameedlikku ala, nii et üks, inglastele kuuluv osa ida pool, jäi Sudaani külge, teine osa Tšaadis jäi prantslastele. See tähendab, et Darfur ja Tšaad kuuluvad etniliselt ja kultuuriliselt kokku. Sama lugu on Lõuna-Sudaani mustade alaga, mis oli samuti Suurbritannia valduses ja ühendati ühte provintsi Sudaaniga. Nii moodustati 1899 Inglise-Egiptuse Sudaan, mis kuulus Inglismaa ja Egiptuse ühisvaldusse. See konglomeraat kolme erineva, kokkusobimatu osaga eksisteeris aastani 1956. Siis tehti sellest iseseisev riik. Kohe pärast iseseisvumist läks ka kodusõjaks, eemaldumist soovisid Lõuna-Sudaani võimud. Darfuris seda laadi separatismi ei ole, sest seal on vähemalt usuline kokkukuuluvus araabia osaga. Separatism võib kergesti tekkida nüüd, pärast genotsiidi, mis on olnud tugevam kui lõuna kristlaste vastu.

Sudaan on üks Aafrika ja maailma vaesemaid riike, põhjuseks eeskätt pidev kodusõda. Siiaamaani on elatud naturaalmajanduslikult, nagu Aafrikas üldiselt. Riigieelarvel erilisi allikaid ei ole. Kaubavahetust praktiliselt ei ole, külad majandavad end ise, elades n-õ peost suhu. Viimasel ajal on seal naftat leitud, lõunas ja edelas, enamasti lõuna hõimude, osaliselt ka Darfuri aladel.

Kuidas läks lahti Darfuri konflikt?

1950. aastate lõpul prooviti brittide ettevõtmisel ehitada Sudaanist üles riiki, kus ükski hõim eriti ei domineeriks. Kuid juba 1960-ndate lõpul haarasid vasakpoolsed araablastest ohvitserid võimu ning tegid algust nii arabiseerimise kui ka islamiseerimisega. Nad ei olnud religioossed, vaid enamasti Euroopas õppinud ateistlikud ohvitserid, kuid võimu tugevdamiseks sobisid ka religioossed loosungid. 1969. aastal tuli võimule kindral Nimeiri, kes kuulus samasse mõtteseltsi, nagu Egiptuse Nasser, Liibüa Gaddafi, Iraagi Hussein. See tähendab – araabia natsionalistlikest vasakpoolsetest ohvitseridest koosnev seltskond. Esimene prioriteet oli Egiptusega ühinemine, kuid ei Egiptus ega loomulikult lõuna hõimud ei tahtnud sellest midagi kuulda. Sõda teravnes pärast Nimeiri võimuletulekut. Darfuri piirkonnas sellel ajal erilisi probleeme ei olnud. Probleemid tekkisid 1970-ndate lõpul, kui Nimeiri leidis, et Darfur on küll muhameedlik, kuid araabia ala ta ei ole, ja Darfur tuleb arabiseerida. Hakati soodustama araabia rändkarjakasvatajate ümberasumist Sudaanist, aga ka Alžeerist, Liibüast, Jordaaniast, Tšaadist. See on võrreldav sellega, mis tehti meil okupatsiooni ajal, et immigratsiooni abil põlisrahvast välja süüa. Seda tehti tihedas koostöös Liibüaga. Darfuri esimesed konfliktid tekkisid nappide viljakate maade pärast poolkõrbealadel, kus ei jätku toitu lõputule hulgale inimestele. Kohalikud hõimud olid valdavalt põlluharijad, araabia siserändajad hakkasid neid ründama ja elatusallikaid ära võtma. Totaalseks sõjaks läks 2003. aastal, kui neegrihõimud olid suutnud vastupanu organiseerida.

Aafrika hõimud saavad Tšaadi kaudu relvi. Sudaani valitsus on püüdnud vastasseisu serveerida kui hõimude konflikti. Niipalju kui meie sealt informatsiooni saime, osales Sudaani regulaarmee ise neis lahinguis. Ainuüksi araabia ratsanikud ei oleks suutnud seal sellist katastroofi korraldada. Kohalike põliselanike külad on maha põletatud. Umbes 200 000 inimest tapeti, 250 000 põgenes välismaale, põhiliselt Tšaadi. Umbes paar miljonit inimest on põgenikelaagreis Darfuri territooriumil, kehvematel maadel, kus ÜRO on suutnud neile mingisugust kaitset korraldada.

Scanpix

Rahva Vabastarmee (PLA) sõdurid ja ÜRO rahuvalvjad, kes on määratud Sudaani Darfuri piirkonda, labidatega Hiinas Henani provintsis 15. septembril 2007. Järgmisel kuul teenistusse asuv 315-liikeline sapöörirühm on Hiina viimane katse vaigistada süüdistusi selles, et ta on Darfuri agooniat Khartoumi režiimi toetades veelgi süvendanud. Üksus hakkab ehitama sildu ja teid, kaevama kaevusid ja täima muid väljaõppekeskuses õpitud ülesandeid.

Teine põhjus, miks kohalikust rahvast on tahetud lahti saada, on see, et sealt on järjest uusi maavarasid leitud. Sealhulgas suuri naftavarasid. Sudaani valitsus on rakendanud maade riigistamise poliitikat ettekäändega, et seal ei eksisteeri n-ö tänapäevaseid omandisuhteid. Hõimu- maad on võetud riiklikuks omandiks. Sisse on tulnud põhiliselt Hiina kapital, kes ostab naftatoodangust ligi 80%. Hiina tarbimises moodustab Sudaani nafta umbes 6%.

2006. aastal teravnes konflikt uuesti, põgenike arv suurenes järsult. ÜRO-l ei jäänud muud üle kui tuli reageerida. 16. märtsil 2007 esitleti missiooni raportit Inimõiguste Nõukogus.

Mis võimalusi võiks olla sellise konflikti lahendamiseks?

Üks lahendusi võiks olla riigi eri osade iseseisvus. Samas ei ole kummalgi piirkonnal niipalju poliitilist jõudu ja rahvusvahelist toetust, et iseseisvusine teoks teha. Kas selline iseseisvusine lõpetaks konflikti, seda ei tea keegi. Arutatud on küllaltki kinniste uste taga. Sarnasusi on siin Kosovo küsimusega. Aafrika riigid on põhimõtteliselt iseseisvumis-stsenariumi välistanud,

sest kardetakse doominoefekti ja järjekordset kodusõda.

Aafrika riigid on küll omavahel teravtes suhetes, kuid ühes on nad ühel meelel – piirid on puutumatud. Nt kui 1967–1970 tekkis Biafra Vabariik Nigeeria idaosas, suruti see äärmise julmusega maha ja ükski Aafrika riik seda ei tunnustanud. Sest iga hõimu põhjal võib hakata tekkima uusi riike nagu seeni. Aafrika kohta midagi lootusrikast öelda ei oska. Äärmuslikult julmade kodusõdade piirkond, tohutu vaesus, madal haridustase, mis ei võimaldagi majandusele jalgu alla saada. Maavarade leidmine võib kohalikele rahvastele täiesti laastavalt mõjuda. Samuti on kohutavalt palju igasuguseid haigusi. Just animalistlikes ja kristlikes piirkondades niidab HIV-viirus miljoneid inimesi aastas. Botswanas on pakutud, et 80% inimestest põeb HIV-i. Aafrika elanikkond muidugi välja ei sure, sest suremust korvab meeletu iive. Nt Nigeerias on tublisti üle 100 miljoni inimese. Tempokas juurdekasv takistab samuti Aafrika riike majanduslikult jalgu alla saamast ja kummitab Euroopat pideva immigratsiooniga.

Mis saab pärast raporti esitamist?

Raportis me kirjeldasime olukorda. Samuti tegime ettepaneku, et inimesed saaksid oma kodudesse minna ja et ÜRO viiks sinna suure rahvusvahelise kohaloleku. Dokument on küllaltki kõrgetasemeline raport, mis on ÜRO otsuste tegemise aluseks, ja selle täitmist kontrollib Inimõiguste Nõukogu regulaarselt.

Üks võimalus on, et ÜRO suurendab siiski oma kohalolekut. ÜRO väed viiakse Darfuri piirkonda sisse, Sudaan on olnud praegu sellele väga tugevalt vastu. Praegu on seal olnud ainult Aafrika Liidu väed. Konflikti lahendab ükskord ainult see, kui inimesed lastakse oma kodupiirkondadesse tagasi. Täna seisuga seda lahendust veel näha ei ole. Hetkel on justkui patiseis, araablattel ei ole piisavalt jõudu selleks, et päris hästi organiseerunud aafrika hõime hävitada. Iive kompenseerib sõjaohvrid.

Mis piirkonnad veel Aafrikas praegu „silma paistavad“?

Libeeria, mis oli kuni 1980. aastani kõige stabiilsem Musta Aafrika riik, kuni seal olid võimul XIX sajandi algupoolel Ameerikast tagasi tulnud orjade järeltulijad, kes olid kohalikud hõimused

kaotanud ja olid saanud osa Ameerika tsivilisatsioonist. 1980. aasta riigipöördega nad kukutati. Nüüd on suurem osa Ameerika libeerlastest maha löödud. Pärast riigipööret on võim hõimude vahel pidevalt roteerinud. Nüüd on seal kurb kodusõda aastail 2003–2005 üle elatud ja moodustatud ajutiselt stabiilne valitsus.

Kuid Aafrikas on tekkinud lapssõdurite probleem. On terve hulk inimesi, kes ei oskagi peale sõdimise midagi teha, kes on

ainult sõdinud, aru saamata, mille eest või mille vastu, põhiliselt selleks, et kõht täis saada. Võimatu on seal öelda, kellel on õigus, kõik nad on nii ühesugused.

Rwandas on ligi 10 aastaga rohkem kui miljon inimest maha tapetud.

Rahulikud on Keenia ja Elevandiluurannik, mis on jõukad riigid. Lõuna-Aafrika Vabariik on kõige jõukam Aafrika riik. Samas on Zimbabwesi võimule tulnud verine diktatuur kogu majanduse

põhja lasknud. Mis näitab, et ka rikkus ei ole stabiilsuse garantii. Stabiilset demokraatiat ei ole kuskil Aafrikas.

Lõuna-Aafrika Vabariigi stabiilsuse tagab brittide valitsemiskultuur. Demokraatia toimis mingil määral isegi rassistliku LAV võimu ajal, seda küll valgete võimu tagamiseks. Vaatamata korruptsiooni-skandaalidele on parlamentaarne kord seal siiski säilinud. Pigem on praegu LAV probleemiks tohutu kuritegevus. ■

Euroopa regionaal- või vähemuskeelte harta on esimene ja seni ainus rahvusvaheline õigusakt, mis kaitseb põlisvähemuskeeli. Harta rõhutab ühemõtteliselt, et immigrantkeeled selle kaitse alla ei kuulu.

Eesti ei ole hartat ratifitseerinud kahel põhjusel. Eestis ei ole praktiliselt keeli, mis harta mõttes oleksid kaitsealused. Ainus reaalselt kõneldav põlisvähemuskeel on peipsivenelaste keel, kuid see ei erine vene keelest. Samas kõneldakse Eestis immigrantkeeli (vene, ukraina, ka soome ja inglise), mida harta ei kaitse. Selline suhe võib

tekitada pingeid just arvuka immigrantkeeli kõneleva elanikkonna hulgas.

Eestit puudutab harta nimetatud põhjusel vähe. Küll aga annab harta selge signaali, et immigrantkeeled ei vaja sellist kaitset nagu põlisvähemuskeeled, mis mitmes riigis on väljasuremisohus, ning seetõttu ei ole mingit alust Eestis laiendada vene keelele kui suure kõnelejaskonnaga immigrantkeelele vähemuskeele kaitsemehhanisme.

Käesoleva aasta septembris ÜRO peassambleel vastuvõetud põlisrahvaste õiguste kaitse deklaratsioon puudutab neid rahvaid,

TÄHTIS DOKUMENT

kellel ei ole oma rahvusriiki, nt saamid, mansid jt. Deklaratsioon käsitleb nende kultuuri, traditsioonide ja institutsioonide säilimist ja edendamist, samuti põlisrahvaste õigusi maa ja loodusvarade suhtes ning osalust neid puudutavates otsustes.

Euroopa regionaal- või vähemuskeelte harta eestikeelne tõlge asub Euroopa Nõukogu veebilehel, aadressil http://www.coe.int/ee/portal/Legal_affairs/EE_Charte_langues.asp?L=EE. Alljärgnevas katkendis on Maailma Vaate toimetust teinud hädavajalikke keelelisi parandusi.

Euroopa regionaal- või vähemuskeelte harta ja selgitav aruanne

Konventsioon avati allkirjutamiseks 5. novembril 1992

Euroopa lepinguseeria nr 148

Selgitav aruanne

/.../

Alusmõisted ja lähenemisviis

Keele mõiste

17. Hartas kasutatud keele mõiste keskendub keele kultuurilisele funktsioonile. Sellepärast ei määratleta keele mõistet subjektiivselt, üksikisiku õigusena „rääkida oma keeles”, mille iga üksikisik võib ise määratleda. Samuti ei toetata keele poliitilis-ühiskondlikule ega rahvuslikule määratlusele, mille kohaselt keel on teatud ühiskondliku või rahvusliku rühma mõttekandjaks. Järelikult võib harta jätta keelelise vähemuse mõiste määratlemata, kuivõrd harta eesmärk ei ole sätestada rahvuslike ja/või kultuurivähemusrühmade õigusi, vaid kaitsta ja edendada regionaal- ja vähemuskeeli kui selliseid.

/.../

Riigi kodanike poolt traditsiooniliselt räägitud keeled:

31. Harta eesmärk ei ole lahendada probleeme, mille on kaasa toonud hiljutised immigratsiooninähtused ja mille tulemusena tekib võõrkeelt rääkivaid rühmi immigratsiooni sihtriiki või mõnikord vastupidi, päritoluriiki, juhul kui sinna tagasi pöörduetakse. Eriti ei käsitle harta väljastpoolt Euroopast pärit rühmi, kes on alles hiljuti Euroopasse immigrereerunud ja saanud mõne Euroopa riigi kodakondsuse. Väljendid „Euroopa ajalooli-

sed regionaal- või vähemuskeeled” (vt preambuli teist põhjendust) ja riigis „traditsiooniliselt räägitud” keeled (vt artikli 1 punkti a) näitavad selgelt, et harta hõlmab ainult ajaloolisi keeli, mida on vastavas riigis räägitud väga pika ajavahemiku jooksul.

/.../

Euroopa regionaal- või vähemuskeelte harta

Preambul

Hartale allkirjutanud Euroopa Nõukogu liikmesriigid,

/.../

võttes arvesse, et Euroopa ajalooliste regionaal- või vähemuskeelte kaitse aitab kaasa Euroopa kultuurilise rikkuse ja tavade alalhoidmisele ja edasiarendamisele, kusjuures mõned nimetatud keeltest on võimalikus väljasuremisohus;

võttes arvesse, et õigus rääkida regionaal- või vähemuskeelt eraelus ja avalikus sfääris on vääramatu õigus, mis vastab ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise paktiga kehtestatud põhimõtetele ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile;

/.../

rõhutades kultuuridevahelisuse ja mitmekeelilisuse väärtust ning arvestades, et regionaal- või vähemuskeelte kaitse ja soodustamine ei tohiks toimuda riigikeelte ja nende õppimise arvelt;

mõistes, et regionaal- või vähemuskeelte kaitse ja edendamine Euroopa eri riikides ja piirkondades kujutab endast olulist panust

sellise Euroopa ülesehitamise, mis põhineb demokraatia ja kultuurilise mitmekesisuse põhimõtetel rahvusliku suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse raames;

võttes arvesse Euroopa riikide eri piirkondade konkreetseid olusid ja ajaloolisi traditsioone,

on kokku leppinud järgmises.

I osa – Üldsätted

Artikkel 1 – Mõisted

Hartas kasutatakse järgmisi mõisteid:

a. *regionaal- või vähemuskeeled* – keeled:

i. mida räägitakse traditsiooniliselt riigi teatud territooriumil selle riigi kodanike poolt, kes moodustavad arvuliselt väiksema rühma kui selle riigi ülejäänud elanikkond; ja

ii. mis erinevad selle riigi riigikeel(t)est.

Mõiste ei hõlma selle riigi riigikeel(t)e murdeid ega migrantide keeli;

b. *territoorium*, kus räägitakse regionaal- või vähemuskeelt – geograafiline ala, kus nimetatud keelt kasutatakse sellise arvu inimeste väljendusvahendina, et see õigustab mitmesuguste käesolevas hartas sätestatud kaitse- ja edendusmeetmete rakendamist;

c. *territooriumita keeled* – keeled, mida räägivad riigi kodanikud ja mis erinevad riigi ülejäänud elanikkonna räägitud keelest või keeltest, kuid mis vaatamata sellele, et neid traditsiooniliselt selles riigis räägitakse, ei ole seotud riigi konkreetse alaga.

/.../

Soome räägib Venemaast – lõpuks ometi!

Esko Antola

Riigiteaduste doktor,
Centrum Balticum juhataja

Soome kaitseminister Jyri Häkämies tekitas kodumaal hiljaaegu elava poliitilise diskussiooni, kui määratles oma Washingtonis peetud kõnes (*Statesmen's Forum: Centre for Strategic and International Studies (CSIS) 6. septembril 2007 – Toim.*), et Soome kolm julgeolekuväljakutset on: Venemaa, Venemaa, Venemaa. Reaktsioonid sellele osutavad, kui õrn teema on Soomes avalik välispoliitiline diskussioon.

Julgeolekupoliitika seisukohalt on see eriti keerukas. Soome julgeolekupoliitika doktriin põhineb suveräänsel kaitsevõimel. Ameerika publikule selgitas Häkämies Soome liini viisil, mis ei erine mingil määral praegusest julgeolekupoliitika käsitlusest. Kõne pealkiri kirjeldab hästi selle sisu: Soome – sarnane, kuid siiski erinev.

Soome kaitseministri kõnet ei ole kritiseeritud millegi muu kui sõnavaliku „Venemaa, Venemaa, Venemaa” pärast. Nii peaminister Matti Vanhanen kui ka välisminister Ilkka Kanerva on arvustanud just seda retoorilist sõnavalikut. Kõnet on iseloomustatud ka kui Kokoomuse välispoliitilise mõjukuse kasvu näitajat. Nii välis- kui ka kaitseminister kuuluvad mõlemad parementsentristlikku Kokoomuse erakonda.

Venemaast rääkimine, olgugi vaid retoorilise võttena, on Soome välispoliitilises diskussioonis üha raskem. Ka Häkämies ei nimetanud Venemaad julgeolekupoliitiliseks ohuks, vaid väljakutseks. Kuigi mitme kommenteerija tõlgenduses mõtles Häkämies selle all julgeolekuohtu.

Välisminister Ilkka Kanerva on jätkanud Vene-teemat hiljutises TV-intervjuus (*YLE Uutiset 11. september – Toim.*),

õeldes, et Soome ja Venemaa omavahelised suhted ei ole kaugeltki korras. Niisiis on Venemaa sisenenud Soome välispoliitilise arutellu täiesti uuel moel.

Otse loomulikult on suhted Venemaaga Soome jaoks keskne välispoliitiline küsimus. Pikk riigipiir ja ajalugu on selle tähtsaks põhjuseks. Venemaa on Soomele kasvaval määral oluline majanduspartner. Soome on märkimisväärne transiidimaa Vene impordile, samas sõltub Soome puidutööstus Venemaalt sissetoodavast toorainest.

Soome poliitilises dialoogis nähakse Venemaas eeskätt majanduspartnerit, mitte ohtu. Vene majandusarengust tingituna rõhutatakse palju Soome ettevõtetele ja kaupadele avanevaid võimalusi. Üsna vähe räägitakse aga majandussuhetega kaasnevatest, esmajoones poliitilistest riskidest.

Soome ettevõtluses püsib siiani usk vastastikkuse kokkuleppe heasse tavasse. See ulatub tagasi 1980. aastate lõpuni väldanud kliiringkaubanduse aegadesse, kus riik toimis käendajana. Endises elujõus on ka usk sellesse, et presidendid suudavad ikka veel omavahel majanduslike suhetega seotud probleemides kokku leppida ja neid lahendada.

Ka nimetatud põhjusel tunduvad Kokoomuse ministrite avaldused radikaalsetena, kuigi konstateerivad vaid valitsevat olukorda. Ilkka Kanerva kõne on oluline, sest tabab just Soome Vene-poliitika põhiolemust. Ka Euroopa Liidu liikmeks oleku ajal on Soome ja Venemaa suhteid nähtud eelkõige kahepoolsetena.

Seda vaadet on rõhutanud eeskätt president Tarja Halonen. Arvatakse, et geograafiline lähedus ja ajalugu on edaspidigi Soome ja Vene erisuhte aluseks. Välispoliitiline juhtliin usub, et kahepoolsete suhete abil on Soome võimeline oma huvisid paremini kaitsma kui Euroopa Liidu toel.

Nimelt sellel põhjusel on Ilkka Kanerva kõne märkimisväärne. Ta ei eita bilateraalsete suhete esmatähtsust, kuid leiab, et nende eest kantakse kehvasti hoolt. On raske jätta arvamata, et avaldus juhib tähelepanu president Haloneni kombele Vene-suhetega ümber käia.

See komme pärineb presidentide Kekkoneni ja Koivisto Nõukogude Liidu juhtidega suhtlemise aegadest. Riigipeade head omavahelised suhted olid Soome positsiooni hoidmise võtmeks. President Haloneni telefonidiplomaatias on palju sarnaseid jooni. Ent tingimused on tänapäeval sedavõrd erinevad, et telefonidiplomaatiaga asju korda ei aeta.

Asjad, mida telefonidiplomaatiaga ei lahendata, on just Häkämiehe poolt rõhutatud julgeolekuväljakutsed. Võib arvata, et Häkämies mõtles väljakutseid, mis johtuvad energiapoliitikast, keskkonnaküsimustest, naftatranspordist, veokite jätkuvatest piiriületusjärjekordadest ning Venemaa kavatsusest tõsta märgatavalt puidu tollimaksu.

Nende asjade unarusse jätmine esitab Soomele väljakutseid, mille teiseks osapoolteks on Venemaa. Need on pehme julgeoleku küsimused ja väljakutsed Soome–Vene suhetes. Suuremalt osalt on need küsimused, mida on võimalik lahendada vaid kahepoolsete läbi-

Ameerika Ühendriikide kaitseminister Robert Gates tervitab Soome kaitseministrit Jyri Häkämies (vasakul) Pentagonis 7. septembril 2007 toimunud auvahtkonna tseremoonial.

Scanpix

rääkimiste teel. Kuid asi tuleks käsile võtta jõulisemalt kui seni.

Soome Venemaa-poliitikas tuleks arutleda ka selle üle, millist rolli mängivad Soome ja Venemaa suhetes multilateraalsed osalejad. Kaubandus-poliitikaga seotud küsimustes on Euroopa Liidul potentsiaalselt tähtis roll. Ühenduse seljatagust ongi kasutatud näiteks puidutollide korral. Potentsiaalselt võiks Euroopa Liidule toetuda ka energia- ja transiidiküsimustes.

Euroopa Liidu tähendus ja kaal on siiski piiratud. Liikmesriikidel näib olevat

endisest raskem ühist Vene-poliitikat kujundada. Euroopa Liit ja Venemaa ei ole jõudnud ühisele arusaamale isegi mitte partnerluslepingu uuendamise küsimuses, mis rõhutab endisest rohkem Soome–Vene kahepoolsete suhete tõhustamise vajadust.

Poliitiliselt on Soome sidunud end Euroopa Liidu liikmesriikide Vene-poliitikaga. ELi üksmeelne koondumine Eesti selja taha pronkssõduri-tüüls lisab usku, et Euroopa Liit on suuteline ajama ühe liikmesriigi toetamisel ühist poliitilist liini. ELi tegevust saatis Soomes tugevat toetus.

Teisest küljest oli Venemaa tegevus nn pronksikriisi ajal soomlastele märk, et Venemaa kui suurriik on naasmas Läänemerele. Kriis oli signaal uuel Venemaalt, kes sel kombel oma huve edendab. Siiski ei ole see tõstnud näiteks soomlaste soovi NATOga liituda. Soome ja soomlased otsivad liitlasi Euroopa Liidust. Soome panus ELi kriisikontrolli on suur ja sellel on rahva toetus. ■

Kuidas mõjutab Prantsusmaa uus valitsus Euroopa tulevikku?

Noëlle Lenoir

Ettekanne Konrad Adenaueri Fondi korraldatud Euroopa ümarlaual Wilton Park'is 16. juunil 2007

Vaieldamatult on Prantsusmaa uue riigipea jaoks esmatähtis lahendada Euroopa põhiseaduse lepingu kaks korda läbikukkunud hääletusest tingitud institutsiooniline kriis. Prantsuse president ei olegi kunagi varem nii selgelt Euroopa asja eest väljas olnud, eriti veel oma ametiaja alguses. „Prantsusmaa on taas Euroopas!” Just selle sõaka sõnumi saatis Nicolas Sarkozy juba oma võiduööl. On märkimisväärne, et ta esitles end kohe kui eurooplast, mitte pelgalt kui Prantsusmaa juhti. Veel enne ametisse vannutamist 16. mail Elysée lossis pidas ta hulga kohtumisi oma Euroopa kolleegidega, et veenda neid suhteliselt ambitsioonika Euroopa põhiseaduse lepingu asemel nõustuma „lihtsustatud lepinguga”, mis teeks otsuste tegemise 27 liikmesriigi vahel oluliselt hõlpsamaks. Erinevalt Euroopa lepingute puhul muidu kehtinud salajaste läbirääkimiste traditsioonist püüdis Sarkozy neid kohtumisi pidada avalikult.

Nicolas Sarkozy arutas kõnealust teemat Tony Blairiga veel enne presidendiks saamist ning pärast valimiste võitu lendas ta kohe Berliini kohtuma Angela Merkeliga, kes oli siis Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja. Paar päeva hiljem sõitis ta Brüsselisse, et kohtuda Euroopa Komisjoni presidendi José Manuel Barroso ja Belgia peaministri Guy Verhofstadtiga. Ta veenis „lihtsustatud lepingu” poolt olema ka Itaalia peaministri Romano Prodi, ning Hispaania peaministri José Luis Zapatero. 14. juunil oli ta Poolas külas president Lech Kaczyńskil ning peaminister Jarosław Kaczyńskil, et võita nende poolehoid tulevases lepingus määratletud uuele hääletuskorrale. Teadupärast annab Euroopa põhiseaduse leping oma praegusel kujul 40 miljoni elanikuga riikidele nagu Poola ja Hispaania peaaegu sama suure mõjuvõimu kui Saksamaale, kus on

82 miljonit elanikku, ning just seepärast on uusi hääletusreegleid muudetud demograafiat arvesse võttes. Oluline on seegi, et Prantsuse president on kutsunud Gordon Browni üles loobuma oma „iganenud” vaadetest Euroopale ning lihtsustatud lepinguga nõustuma, et edendada Euroopa lõimumist.

Nicolas Sarkozy kuulub uude põlvkonda, kelle jaoks Euroopa on ühtaegu nii tõsiasia kui ka valik. Seepärast tegid nii tema kui ka kaks teist presidendivalimiste põhi-kandidaati oma programmides konkreetseid ettepanekuid Euroopa kohta, olgugi et Euroopa polnud kaugeltki valimiste põhiteema. Sarkozy oli aga ainus, kel oli piisavalt julgust, et esitada parlamendile vastuvõtmiseks uus, kuigi lihtsustatud leping seda rahvahääletusele panemata.

Me ei tea, kas järgmine ülemkogu saavutab lepingu suhtes üksmeele. Me ei tea, kas kõik 27 liikmesriiki – nii need, kes on põhiseaduse lepingu ratifitseerinud (18 riiki), kui ka need, kes seda ei ole teinud – nõustuvad uue lepingu läbirääkimistega. Kuid me teame nüüd, et põhiseaduse lepingu tagasilükkamine tulenes „pigem kontekstist kui tekstist”. Prantsuse üldsuse tugev toetus Sarkozy Euroopa-poliitikale tõestab, et 29. mail 2005, kui põhiseaduse leping Prantsusmaal läbi kukkus, sai kogu Euroopast poliitiline mäng.

Kuid ikkagi: kas Prantsuse valitsus hakkab oluliselt muutma Prantsusmaa Euroopa-poliitikat? Teisisõnu, kas president Sarkozy esindab uut Euroopat? Milline on tema nägemus Euroopast? Mul on sellele küsimusele kaks vastust. Esiteks on Sarkozy pragmaatik, kes ei taotle võimatut. See tähendab, et Prantsusmaa kohaneb areneva olukorraga. Teiseks on Sarkozy Prantsusmaa riigipea ja selles päevuses (ma ei vihja siin rahvuslikele taotlustele) saab ta Euroopat käsitleda vaid kui poliitilist tervikut ja väärtushinnangute kogumit ning mitte lihtsalt kui vabaturupiirkonda.

Thierry Valletoux

Rääkigem põhiprobleemidest, mille Euroopa juhid peavad nüüd lahendama.

1. Tulevane leping
2. Euroopa majandus ja konkurentsivõime
3. Euroopa piirid ja Euroopa rahvusvahelise üldsuse osana

P hiseaduse lepingu ja Euroopa kui poliitilise terviku küsimus

President Mitterrand'i ajal peaministri ametit pidanud Laurent Fabius, kes propageeris üllatavalt põhiseaduse lepingu tagasilükkamist 29. mail, rääkis inimestele „B-plaanist”, justkui oleks lepingule olemas mõni alternatiiv. Kuid täpsemalt ta sellest plaanist ei rääkinudki. Teatud mõttes on Sarkozy ette pandud „lihtsustatud leping” ise B-plaan ning sellesse kavandatud sätteid väljendavad selgelt Prantsusmaa seisukohta – mis on sarnane Saksamaa omaga –, et Euroopa on ennekõike poliitiline ühendus. Arvestades, et Euroopa koosneb rahvastest ja mitte ainult riikidest, peab enamik hääletusreegleid põhinema demograafi-

Scansix

Ungari president Laszlo Solyom (vasakul) võtab 14. septembril 2007 presidendipalees vastu Prantsusmaa presidenti Nicolas Sarkozyd. Visiidil oma esivanemate kodumaale püüdis Sarkozy taastada sidemeid Kesk-Euroopaga, mis olid 2003. aastal USA juhitud Iraagi-kampaania tõttu kannatada saanud.

riikidesse, kus ei ole veel vastavat traditsiooni, kuid millega on kasulik pidada äri- ja kaubandussuhteid. Nii näiteks ei pooldanud Sarkozy oma naissoost vastaskandidaadi ettepanekut boikoteerida olümpiamängude korraldamist Hiinas selleks, et sundida Hiina valitsust vabastama poliitilisi vange. G8 viimasel tippkohtumisel Saksamaal Heiligendamis rääkis ta nagu Angela Merkelgi Venemaa presidendi Vladimir Putiniga Euroopa murest inimõiguste rikkumise pärast Venemaal. Kuid ta tegi seda pehmemalt kui oma kampaania ajal, väljendades sellega soovi säilitada Venemaaga head suhted. Kindlasti hakkavad Prantsusmaa, Saksamaa ja Venemaa nagu paar aastat tagasi korraldama taas Euroopa tippkohtumiste eel ühiseid pressikonverentse. Kuid on hämmastav, kuidas Prantsusmaa ja Saksamaa uued juhid väldivad vastamist Putini külma sõja retoorikale (raketitõrjesüsteem, Kosovo, Gruusia, Baltimaad jne) ning üritavad hoida alles dialoogi

võimalust. Kas see on just parim viis Euroopa–Venemaa suhete lahendamiseks? Raske öelda. Kindel on aga see, et üleatlandilised suhted ja naabruspoliitika Venemaaga on Euroopa jaoks tulevikus suurimad väljakutsed. Euroopa kaitsevõime (üleatlandiliste suhete) ja energiavarustuse kindluse (Venemaa) osas piiravad mõlemad Euroopa poliitilist sõltumatust.

Kokkuv tteks:

1. Prantsusmaa hakkab kindlasti palju rohkem Euroopa asja ajama ning üritab koos Saksamaaga edendada oma nägemust ühtelõimunud poliitilisest Euroopast.
2. See tähendab tõenäoliselt tihedamat koostööd, mida Nicolas Sarkozy peab olulisemates valdkondades (immigratsioon, justiitsküsimused, isegi maksuküsimused) edasilikumiseks vältimatuks.

3. See, et Euroopa keskmine majanduskasv on Prantsusmaa omast kiirem, meeletab prantslasi globaliseerumise suhtes soodsamalt, kuid seni ei ole veel midagi korda saadetud ja võimalikud on proteksionistlikud reaktsioonid.

4. Ma olen veendunud, et Prantsusmaa hakkab taotlema uute ühiste poliitika- valdkondade väljakujundamist (näiteks kliimamuutuste või immigratsiooni vallas), kuid kõige olulisema valdkonna – energia – suhtes ei ole ma nii optimistlik, sest seni valitsevad ses küsimuses ELi liikmesriikide seas väga suured erimeelsused. Eriti Saksamaa näib eelistavat selle probleemi lahendamist kahepoolsete suhete kaudu Venemaaga. Kui Euroopa liidrid suhtlevad Venemaaga ka edaspidi eraldi, seab see minu arvates varem või hiljem ohtu Euroopa poliitilise sõltumatuse.

5. Mis puutub välispoliitikasse, siis ma usun, et Euroopa rolli suhtes rahvusvahelisel tasandil kujuneb välja palju

tasakaalukam seisukoht, eriti üleatlandiliste suhete osas. Kuid ma ei ole nii kindel selles, et Prantsusmaa uuel valitsusel õnnestub reaalselt muuta Euroopa ühist välispoliitikat mõjukamaks.

Mullu veebruaris Strasbourgis Euroopale pühendatud kõnes („Je veux que l'Europe change” – „Ma tahan, et Euroopa muutuks”) esitles toonane presidendikandidaat Nicolas Sarkozy julget poliitiliste ja majanduslike muudatuste programmi, pidades kumbagi valdkonda Euroopa tuleviku jaoks vältimatult tähtsaks. Majanduslikud muutused liikmesriikides, s.t Prantsusmaal, tooksid endaga kaasa suurema jõukuse ja lõpetaksid Euroopa peksupoisi rolli, s.t Euroopa süüdistamise siis, kui liikmesriigis endas on midagi valesti läinud. Poliitilised muudatused Euroopa tasandil tähendaksid ühehäälsuse nõude järkjärgulist kaotamist paljudest valdkondadest ning selle kaudu Euroopa edasiliikumist ühtse kogukonnana mitte ainult majanduslikus, vaid ka poliitilises mõttes. Kuid ennekõike mõtles Sarkozy oma kõnega seda, et muutuma peab arusaam Euroopast, s.t sellest, milline on Euroopa olnud ja milliseks ta võib saada, sest kui ELi rahvad ise ei saa aru Euroopa tohutust potentsiaalidest ega usu sellesse, ei ole seda ka võimalik realiseerida. Seepärast polegi ime, et Prantsusmaa uue presidendil ametlikul portreel on esimest korda Prantsuse lipp kõrvuti Euroopa Liidu omaga – kõnekas sümbol sellest, et Euroopas muutuste ja edasimineku võimaldamiseks tuleb eeskätt ise muutada. Nagu öeldakse ja ma usun, et te olete sellega nõus: „üks pilt ütleb rohkem kui tuhat sõna”.

Scanpix

Prantsusmaa president Nicolas Sarkozy (keskel) kõneleb 27. augustil 2007 Elisee palees toimunud suursaadikute konverentsil. Oma esimeses ametisse astumise järgses välispoliitilises kõnes kutsus Sarkozy üles tugevama Euroopa loomisele ja sõprusele Ameerika Ühendriikidega. Samuti kutsus ta üles paika panema võõrvägede Iraagist äratoomise selget ajakava ning rõhutas Prantsusmaa otsustavat rolli muudetski maailma probleempiirkondades.

Noëlle Lenoir on Euroopa õigusele, konkurentsioigusele ja avalikule õigusele spetsialiseerunud jurist firmas Debrevoise & Plimpton LLP. Ta oli aastatel 2002–2004 Prantsusmaa Euroopa asjade minister.

1982. aastal nimetati Noëlle Lenoir esimese naise ja noortima isikuna üheksaliikmelise Konstitutsiooninõukogu (Prantsusmaa ülemkohus, mis kontrollib seaduste vastavust põhiseadusega) liikmeks. Ta on 1984. aastast Prantsusmaa Riiginõukogu (Conseille d'Etat, kõrgeim administratiivkohus) kohtunik ning 2001. aastast riiginõunik.

Noëlle Lenoir on õpetanud mitmes Prantsusmaa ja rahvusvahelises kõrgkoolis ning on Hautes Etudes de Commerce'i Euroopa Instituudi president ja koosseisuline professor. Noëlle Lenoir on tegutsenud ka ajakirjanikuna v ljannete L'Express, Ouest France ja La Tribune juures ning juhib raadiosaadet „Grands D bats sur l'Europe” (Suured Euroopa debatid) raadiokanalil BFM.

Nicolas Sarkozy (Nicolas Paul Stéphane Sarközy de Nagy-Bocsa) on sündinud 28. jaanuaril 1955 Pariisis. Teise maailmasõja järel kommunistide eest Prantsus-

maale põgenenud Ungari aadliku poeg, ema poolt Kreeka juudi päritolu. Hariduselt jurist. Prantsusmaa konservatiivse erakonna UMP (Union pour un Mouvement Populaire) esimees aastast 2004.

Poliitikurjääri alustas 22 aastasel Neuilly linna volikogu liikmena. 1988. aastal valiti Prantsusmaa Rahvuskogusse (Assemblée nationale). 1993–1995 Balladuri valituse eelarve eest vastutav minister. 2002–2004 Raffarini valitsuse siseminister, 2004 rahandusminister. 2005–2007 Villepin'i valitsuse siseminister. Prantsusmaa president alates 16. maist 2007.

Tulevikku ilma mineviku varjudeta

Scapix

21. september 2007. Leedu endise majandusministri Viktor Uspaskihhi pressikonverents Moskvas. Viktor Uspaskihh kandideeris oktoobri alguses Alytus' e valimisringkonnas toimunud erakorralistel valimistel Leedu Seimi ja sai teise tulemusega järgmisse vooru.

Poolas, Leedus ja Bulgaarias peale pikki sisepoliitilisi diskussioone vastu võetud otsused mineviku saladustega lõpparve teha ning kommunismiperioodi eriteenistustega seotud dokumente ja kaastööliste nimesid avalikustama asuda, loovad nende riikide sisepoliitikas senisest täiesti erineva taustsüsteemi. Sellest vähesest, mida praeguseks on jõutud avalikustada, piisab juba, et näidata, kui tugevalt on endiste Nõukogude blokki kuulunud rahvaste külma sõja järgset poliitikat mõjutanud minevikus repressiivorganitega kõige vahetumas koostöös olnud tegelased ning kui osavalt on taolisi figuure ära kasutatud mõjuagentide ning praeguste eriteenistuste poolt kavandatud operatsioonide läbiviijatena.

Üks kurioossemad näiteid selles vallas on kahtlemata Leedu Tööpartei juht

Viktor Uspaskihh, ent nimekirja temastarnastest kohaliku või rahvusvahelise tuntusega poliitikutest võiks jätkata pikalt – ning kindlasti ei ammenu see nimekiri veel niipea.

Muidugi võib sellega seoses küsida: kas sedalaadi minevikus sorimine tasub ennast ära? Kas ei toimi see niigi lõhestunud üleminekuühiskondades edasise vaenu ja vastuolude süvendajana?

Vastus on kindel „ei“.

Esiteks väärivad kommunistlikud repressioonid omal nahal üle elanud inimesed seda, et nende tagakiusamisele ja tasulülitamisele otseselt või kaudselt kaasa aidanud tegelased ei saaks uues, demokraatlikus ühiskonnas üldsuse teenimise sildi all edasi parasiteerida, võõrriikidele ja nende luureteenistustele

jätkuvate teenete osutamisest rääkimata. Seega on omaaegsete agentide poliitikast väljalülitamine ainus moraalselt vastu võetav alternatiiv.

Teiseks labastab kunagi oma rahva poliitiliste, kodaniku- ja inimõiguste jalge alla tallamisele kaasa aidanud tegelaste jätkuv osalemine riigi valitsemises demokraatiat, õiglust ja õigusriiki olemuslikult. Ja just nii mõistavad seda ka need, kes kogu külma sõja järgsel perioodil on võidelnud eriteenistuste omaaegsete saladuste avalikustamise eest.

Tegemist ei ole kättemaksuga. Tegemist on ühiskondliku enesepuhastamise ning elementaarse õigluse taastamisega. Et minevik lõplikult maha jätta ja edasi minna juba ilma toonaste varjudeta. ■

Lahendamata minevikuprobleemid ohustavad tulevikku

Rasa Juknevičienė

Leedu Seimi saadik,
riigi julgeoleku ja kaitse komitee liige

Protsessid, mis toimuvad praegu Putini Venemaal ja NATO liikmesriigis Leedus, näitavad, et KGB ei ole ainult minevik. See on aina rohkem selginev sünges olevik. Venemaa eriteenistused on üle võtnud KGB stiili ja töömeetodid ning tulnud valitsusse koos president Putiniga. Eriteenistused ja gaas on praeguse Venemaa peamised sise- ja eriti välispoliitilised instrumendid.

Juba iseseisvuse taastamisel tekkis Leedu poliitilisel maastikul kaks põhimõtteliselt erimeelset leeri. Esimene väitis, et minevikku on vaja uurida, hinnata ja tsiviliseeritult kokku leppides, s.t teatud seadusi vastu võttes, minevik „alistada“. Et minevik ei korduks ega saaks mõjutada praegust iseseisva Leedu elu. Teine leer ütles, et minevik tuleb unustada. Räägiti isegi, et on vaja arhiivid ära põletada, et minevikuga lõpparve teha. See leer oli kategooriliselt igasuguste minevikku puudutavate seaduste vastu. 1992. aastal, enne kui Ülemnõukogu oleks jõudnud vajalikud seadused vastu võtta, esimene leer kahjuks lagunes ja jõuvahekorrad muutusid. Võitis see leer, kes ütles, et ei ole vaja midagi teha. Kuni 1996. aasta valimiseni ei tehtud selles valdkonnas mitte midagi.

Samad tendentsid valitsesid peale Leedu ka Lätis, Poolas, Ungaris, Tšehhis, Slovakkias – igal pool, kus oli olnud Nõukogude okupatsioon. Lahendamata küsimused (pean silmas okupantide eriteenistustega seotud küsimusi) pöörduvad bumerangina tagasi ja mõjutavad tugevalt ühiskonda, muutudes šantaazi tööriistaks ja mittevajaliku pinge allikaks.

Möödunud aasta lõpus algatas Seimi riikliku julgeoleku ja kaitse komitee juurdluse sisuliselt KGB struktuuride tööd jätkava Venemaa eriteenistuse uurimiseks Leedus. Uuring paljastas suured probleemid ühes tähtsamas

riigikaitse institutsioonis – Leedu Kaitseministeeriumis. Praegusel Venemaal on teistsugused relvad kui varem. Mitte tankid, hävitajad ja sõjaväeosad, vaid energeetika on Putini-Venemaa põhiline tööriist. Sealhulgas Gazprom, riiklik ettevõte, mida täielikult kontrollivad ja mille kaudu tegutsevad Venemaa eriteenistused, nt FSB ja GRU.

Tuntud vaatleja Vladimir Sokor ütles Leedu meediale antud intervjuus, et Venemaa ostis gaasi eest Euroopa. Kui ostis Euroopa, siis ilmselgelt puudutab see ka Leedut.

Kuidas Vene eriteenistused Leedut mõjutavad? Gaasitoru tuleb kuni Leedu piirini. Kuni Leedu piirini on gaasil üks hind, Leedu piiril aga võtavad gaasi

müügi üle Kremli enda määratud vahendajad, kes gaasi kallimalt edasi müües teenivad suuri summasid. Saadud miljoneid kasutatakse mitmesugustel eesmärkidel: esiteks – oma rikkuse kogumiseks, teiseks – raha antakse tagasi Moskvasse, nendele, kes enda määratud vahendajate eest vastutavad. Lõviosa rahast suunatakse aga poliitiliste ja ühiskondlike protsesside mõjutamiseks Leedus. Nii toimub ka teistes riikides. Ühiskonda imuvad Venemaa eriteenistused, endise KGB struktuurid, kes teatud plaane ja projekte rahastades proovivad poliitilist elu mõjutada.

Niimoodi sündis Leedus kuulus poliitik Viktor Uspaskihh, kes selle rahaga ehitas üles Kedainiai¹, moodustas seejärel Tööpartei ja tuli poliitikasse. Praeguseks

Scampix

Vaade Mažeikiu Nafta rafineerimistehasele Juodeikiais 14. novembril 2006. Euroopa Komisjon andis sama aasta 7. novembril Poola energiakontsernile PKN Orlen loa osta ära Mažeikiu Nafta aktsiad. Mažeikiu on varem olnud raskustes Venemaalt nafta saamisega.

on ta Leedust lahkunud². Saime jälile ka teisele projektile, millest ei tahtnud meile rääkida endine Kaitseministeeriumi juht Arvydas Pocius, kes varjas, et oli ise KGB reservist (lõpuks õnnestus teda sundida tagasi astuma). Selle projekti abil taheti hävitada vastuluure ametnikud, kuulutades neid reeturiteks, kes müüvad informatsiooni igale soovijale. Pärast seda, kui Uspaskihh Leedust põgenes, sest Leedu riik algatas tema ja tema partei vastu kriminaalaja, oleme pidevalt kokku puutunud teise mõjutamisharuga – Gazpromiga. Leedus on teisigi tähtsaid vene- ja mittevenekeelsete nimedega tegelasi, endisi KGB kindraleid ja kõrgeid Vene eriteenistustega seotud luureametnikke. Suheldes Leedu kõrgete ametnikega on nad saavutanud suure mõjujõu ja võivad suunata nii majanduslikke kui ka poliitilisi protsesse. Kahju on seda rääkida. Riigi julgeoleku ja kaitse komitee tegi kindlaks, et Leedu Välisministeeriumis, Kaitseministeeriumis ning isegi presidendi ümbruskonnas on inimesi, kes võivad olla Gazpromi grupeeringu ja Vene eriteenistuste mõju all.

Riigi julgeoleku ja kaitse komitee puutus kokku suure vastupanuga, jõuliste katsetega kompromiteerida komiteed meedias, ning sai ka otseseid ähvardusi. Sellest hoolimata julgesime avaldada oma juurdluse kokkuvõtted. Kuu aega enne uuringu lõppu pöördusime president Valdas Adamkuse poole, et meid ära kuulataks. Kahjuks ei võtnud president, keda tema nõuandjad olid ekslikult informeerinud, komiteed vastu.

Otsustage ise: kas riigi julgeoleku seisukohalt on tähtis, kui gaasifirma „Dujotekanos” kaudu kooskõlastatakse teatud ministeeriumide juhtide ning ametnike kohaleääramisi ja vallandamisi? Kui komitee uuringu ajal ostetakse ära meedia – kaks tähtsamat päevalehte ja üks telekanal – ning meile sellest teatanud ametnikud vallandatakse, nimetades neid peaaegu et riigireeturiteks?

Kokkuvõttes tahan öelda, et Leedus on demokraatia kõrvale tekkimas varipoliitika alged, millega tahetakse valimised muuta etenduseks ja valitsus marionettideks. Venemaalt erakondadele

ja poliitilistele rühmitustele suunatud miljonite kaudu võib poliitikuid nõõridest tõmmata nagu nukke. Me julgesime siiski öelda „ei, meie sellist Leedut ei taha”! Meie selliseid protsesse ei taha! Me tahame sellist demokraatiat Euroopa Liidus ja NATOs, nagu leedulased seda väärivad.

Paljud uskusid, et kui Leedu saab NATOsse, muutub kõik. Leedu muutub iseenesest turvaliseks ja ei ole vaja millegi pärast muretseda. Elu on läinud aga teisiti – demokraatiat on vaja arendada iga päev. Me vastutame ka tänaseni lahendamata minevikuküsimuste eest ning selle eest, et praegu toimuv ei kujuneks tulevikku ohustavaks protsessiks.

Tõlge eesti keelde Egidijus Kocys. ■

¹ Endine liidu alluvusega tööstuslinn, nagu Maardu.

² Uspaskihh naasis Leetu 26. septembril, mil Leedu prokuratuur ta kohe vahi alla võttis.

Energiaturvalisus – mis see on?

Tunne Kelam

*Euroopa Parlamendi saadik,
ERP-ED fraktsioon*

Kui korter on ühel hetkel külm ning radiaatorikraani keeramine ei aita, siis tuleb kutsuda torumees või elektrik. Aga kui Euroopa ühine kodu on ühel talvisel hetkel külm, kas siis on ainus lahendus torumees Putini kutsumine? Ja mida teha, kui tal pole tuju või mahti? Või kui ta nõuab hinda, mis paneb hinge kinni?

Euroopa Liit sõltub ohtlikult ja üha suureneval määral Venemaalt ja läbi Venemaa saabuvast gaasist ja naftast. Aastal 2006 importis Saksamaa 110 miljonit tonni toornaftat, millest Venemaa ja endise Nõukogude Liidu alad andsid peaaegu poole – 47%. Külmahirmu šokk raputas Euroopat jaanuaris 2006, mil Venemaa gaasitarned Euroopasse ootamatult katkesid (ettekäändeks toodi Moskva ja Kiievi tüli gaasihindade pärast). Katkestus oli osaline ja lühiajaline, kuid häiresignaal osutus ootamatult tugevaks. See andis märku, et Venemaa on asunud oma välispoliitiliste eesmärkide rakendamiseks kasutama energiarelva. President Putin määratles juba ülemöödunud aastal Gazpromi rolli Venemaa välispoliitika peamise instrumendina. Midagi niisugust ei mäletata isegi külma sõja aegadest.

2007. aasta esimesel kolmel jaanuaripäeval kordus sama lugu: seekord katkestas Vene Transneft kõik Družba naftajuhtme kaudu Euroopasse kulgevad saadetised. Põhjenduseks oli väidetav vaidlus Moskva ja tema liitlase Minski vahel transiidihindade üle. Saksa kantsleri Angela Merkeli sõnul võib selline katkestus hävitada usalduse Venemaa kui energiavarustaja vastu.

Kolmas näide. Augustikuus langesid Vene eelnevalt kokkulepitud naftatarned Saksamaale 30% võrra. Selline olukord

vältas neli nädalat, kusjuures Saksa osapool eelistas skandaalist vaikida või info lekkimisel seda pehmedada. Liiguvad jutud, et Lukoil üritas sel viisil survestades sundida areenilt lahkuma üht sõltumatut osapoolt Saksa–Vene naftakaubanduses. Selleks osapooleks on väidetavalt Sunimexi kompanii ja selle juht Sergei Kisseljov, kes olevat Kremli silmis ebasoosinguusse langenud. Teiseks põhjenduseks tuuakse soov kruvida üles hindu Saksa–Vene lähenevaks uueks lepinguperioodiks.

Igal juhul on Venemaa-poolne majanduslik šantaaz, mis Balti riikidele pole mingi üllatus, muutumas tõsiasjaks ka Lääne-Euroopa jaoks. Just see jõu- ja hirmutamismisfaktori ilmumine Euroopa Liidu rahvusvahelisse suhtlemisse ajendas 2006. aastal energilise reaktsiooni ühenduse energiapoliitika reformimiseks. Jõuti arusaamisele, et energiaturvalisus on tegelikult orgaaniline osa ELi ühisest välis- ja julgeolekupoliitikast ning et selle valdkonna tähtsus on jõuliselt kasvamas. Viimase aasta jooksul on arutatud niihästi ühtse energiapoliitika kujundamist kui ka alternatiivsete energiatarbijate võrgu tekitamist kümnetel foorumitel ja nõupidamistel. Uudne on see, et energiaturvalisuse ja solidaarsuse teravat vajadust on hakatud tunnustama kõige kõrgematel tasanditel. Samas on raskevõitu Euroopa Komisjoni pakutud kavasad sinisilmselt uskuda, kui näeme, kuidas praktiline energiapoliitika toimub üha rohkem kahepoolsete suhete vormis, mõne liikmesriigi või suurfirma lühinägeliku hetkekasu põhimõttel. Esitasin seetõttu oma 25. septembri Strasbourg'i plenaaristungis sõnavõtu teadlikult küsimuse, kas ELi energiapoliitikat suunavad suurkorporatsioonid ja kolmandad riigid, või saab väita, et seda kontrollivad ikkagi Euroopa ühenduste institutsioonid.

Ühist energiaturvalisuspoliitikat on keerulisem kujundada ka uues olukorras,

kus Vene riiklikud kompaniid on alustanud suurpealetungi Euroopas endas, püüdes jõuliselt ja vahendeid valimata hõivata võtmepositsioone niihästi energiatöötajate kui ka jaotajate seas. Nii üritab Rosneft osta endale Royal Dutch Shelli osa Saksa tähtsaimas naftatöötuskompleksis MIROs, pakkudes Shellile selle eest (mõistagi piiratud) juurdepääsu Lääne-Siberi naftamaardlate arendamisele. Shell on aga 32%-ga MIRO suurim osanik. Kui tehing õnnestub, saavutab Vene riigifirma kujundlikult väljendades kontrolli Euroopa naftatööstuse südame üle. Sama agressiivsed on Venemaa katsed nurjata ELi plaane uute, Moskvast sõltumatute gaasijuhtmete ehitamiseks Kesk-Aasiast Euroopasse. Selleks mõjustatakse eri riikide valitsusi (näiteks Ungarit või Itaaliat) hülgama ELi ühisprojektid Moskva pakutavate alternatiivprojektide kasuks.

Euroopa Parlamendi panus ühtse energiaturvalisuse kujundamisel kulmineerus 26. septembril, mil parlamendi täiskogu võttis suure hääleteenamusega (suhtes 5:1) vastu väliskomisjoni esimehe, poolaka Jacek Sariusz-Wolski algatatud raporti. Selle peakiri kõlab: „Euroopa ühtse energiaalase välispoliitika suunas”.

Raportis tõdetakse, et ELi riikide energiatarbijate tugev sõltuvus autoritaarsete režiimidega maadest õnnestab sügavalt usaldusväärse ja järjekindla ühtse välispoliitika kujundamist, seda eriti nende väärtuste esindamisel, mis moodustavad Euroopa Liidu vundamenti. Sariusz-Wolski algatuse tuumaks on konkreetne ettepanek, kuidas jõuda sõnadelt tegudele. Ta teeb ettepaneku luua eriline kõrge ametniku koht (sisuliselt võrreldav ELi ühise välisministri asetäitjaga), kel oleks mandaat tegutsemiseks võrdselt nii Euroopa Komisjoni kui ka liikmesriikide (ELi Nõukogu) poolt. Selline kõrge ametnik peaks tegelema energiaturvalisusega ELi

Energising Europe

Scanpix

ELi energeetikavolinik Andris Piebalgs (vasakul), Euroopa Komisjoni president José Manuel Barroso (keskel) ja ELi konkurentsivolinik Neelie Kroes annavad Brüsselis 19. septembril 2007 pressikonverentsi. Euroopa Komisjon kutsus suuri gaasi- ja energiatarnijaid üles oma transpordivõrke põhitegevusest lahutama, et elavdada Brüsseli meelest praegu liiga tagasihoidliku konkurentsiga sektorit.

välissuhtluses, samal ajal kui ühenduse sisemise energiapolitika koordineerimine jääks edasi komisjoni vastavale liikmele (praegu lätlane Piebalgs).

Niisama oluline on ka raporti nõue komisjonile ja liikmesriikidele kujundada solidaarsusmehhanism, mis võimaldaks ühendusel tõhusalt ja kiirelt reageerida olukordades, kus energiatarned katkevad. Parlament soovib, et energiaturvalisuse klausel lülitataks edaspidi igasse kaubandus- ja koostöölepingusse, mida EL sõlmib energiatootjate või transiidimaadega.

Venemaa osas rõhutavad parlamendisaadikud, et idanaaber ise on peaaegu täielikult sõltuv ELi turgudest. Seega pole tegemist ühepoolse sõltuvusega, nagu paanikatekitajad armastavad seda esitada, ning Euroopal on edasises suhtlemises Moskvaga küllalt tingimusruumi, millesse mahuvad mõistagi ka valusad inimõiguste ja pressivabaduse teemad. Samuti tehakse järelalus, et Venemaa on sisuliselt juba seotud energiahartaga, hoolimata sellest, et Duuma on ratifitseerimist edasi lükanud. Kuni Vene valitsus pole teatanud oma väljaastumisest hartale allakirjuta-

nute hulgast, on ta kohustatud sellest tulenevaid põhimõtteid täitma.

Võin öelda, et olles mitu kuud osalenud selle parlamendialgatuse aruteludel, parandusettepanekute tegemisel ning kohati dramaatilistel sisevestlustel uude energiavoliniku volituste üle, tundsin raporti vastuvõtmise järel moraalset soojust. Parlament oli tekitanud värsket energiapuhangu ja nüüd on küsimus selle kadudeta „tarnimises“ täideviijatele – komisjonile ja liikmesriikide valitsustele.

Üks julgustav uudis Euroopa Komisjonilt saabus sügise hakul – otsus hakata tõsimeeli rakendama konkurentsireegleid ka energiavaldkonnas, lahutama energiatootjaid, töötlejaid ja müüjaid. See tähendab avatud ja võrdse konkurentsi toetamist ning on parim vastumürk Vene riigimonopolide katsetele kehtestada Euroopa turgudel oma tingimusi.

ERP-ED

Mis on Nabucco?

Üheks võimalikuks alternatiivseks energiaallikaks Euroopa Liidule on plaanitud gaasijuhe Nabucco, mis peab transportima gaasi Kaspia mere ja Lähis-Ida leiukohtadest läbi Türgi ja Taga-Kaukaasia Austriasse. Juhtme kavandatud ehitusaeg on 2009. aastast 2012. aastani ja eeldatav maksumus 4,6 miljardit eurot. Täisvõimsuse 30 miljonit kuupmeetrit gaasi aastas peab Nabucco saavutama 2020. aastaks. Nabucco projekt on lülitatud Euroopa Liidu Trans-Euroopa Energiavõrgustiku programmi. Projekti arendajaks on rahvusvaheline konsortsium, millesse aktsionäridena kuuluvad Austria OMV, Ungari MOL, Rumeenia Transgaz, Bulgaaria Bulgargaz ja Türgi BOTAS, igaüks võrdselt 20 protsendiga. ■

Viis päeva Kuubas

Andres Herkel

Riigikogu liige, Euroopa Nõukogu Eesti delegatsiooni juht

Augustis külastas Euroopa Nõukogu mitteametlik delegatsioon Kuuba teisitimõtlejaid, uuris poliitvangide olukorda ja andis üle poliitvangide naiste organisatsioonile *Damas de Blanco* ehk „Naised Valges” Euroopa Parlamendi poolt väljaantava Sahharovi preemia. Osaleti *Damas de Blanco* igapäevapäevasel protestiaktisioonil ja kohtuti välisajakirjanikega. Allpool katkendeid Kuuba reisikirjast.

Lagunemine ja vaesus

Kõige hirmsam on näha, kuidas linn halastamatult laguneb. Uhked hotellid ja riikliku tähtsusega hooned on justkui väljalõigatud oasid Havanna uskumatus viletsuses. Mereäärne Malecon oli kunagi linna uhkus ja sealtkaudu sõidame Erik ja mina iga päev ühest hotellist teise. Avenüü avaneb ühelt poolt merele, teine pool on palistatud kahe-kolmekorru-

seliste majadega. Igaüks neist on pärl, ainult et lihvimata. Turismibrošüüri vanadel pildidel on nad veel kirkalt värvilised, aga tegelikkuses nad lihtsalt lagunevad. Esimesed korrused loovad kõnniteele tihti võlvidega varjualuse, aga üleval, enamasti kolmandal korrusel, on verandad. Vanadel fotodel on põnevaid ornamente, mis nüüd avanevad vaid üksisilmi uurides. Neis majades elavad tavalised inimesed – või ei, ebatavalised ikka, sest nad on nii vaesed. Neist pole hoonete kordategijaid.

Veel trööstitum pilt avaneb sisekvartalites, kus mõni maja on sõna otseses mõttes varemetes. Kohati jääb mulje, nagu oleks õhurünnak üle käinud. Samas on Havanna vägagi rikas huvitavate arhitektuurimälestiste poolest. UNESCO võttis vanalinna 1982. aastal kaitse alla – seal on tõesti lagunemist pisut vähem näha. Hispaania valitsus olevat lubanud abi Maleconi taastamiseks. Ma ei tea, kust veel abi tuleb, aga kõige hiilgavamad hooned on veel korras. Nende hulka ma liigitaksin ka näiteks „Inglatera” ja „Sevilla” hotellid. Kohe „Inglatera” kõrval on saksalik neobarokne teatri-

hoone ja seal edasi tuleb juba Kapitoorium. Viimane ehitati eelmise sajandi algul Washingtoni Kapitooriumi eeskujul, aga rahvusliku uhkuse märgiks isegi veidi suuremate mõõtudega. Kui juba loetleda, siis ei saa ma jätta nimetamata XVIII sajandi keskpaigas ehitatud katedraali ning kunagist diktaator Batista paleed, kuhu Castro ajal paigutati Revolutsioonimuseum. Kõik need hooned on alles ja heas korras. Sellepärast meenutab Havanna mulle Sarajevo pommitamist Bosnia sõja päevil – see oli küll jõhker, aga eri uskude pühakojad ja südalinna arhitektuurimälestised jäid terveks.

Tühjad poeletid ja osavõtmatud teenindajad võiksid meenutada meie elamusi nõukogude aja lõpust, aga ometi ületab Kuuba selle mitmekordselt. Turism ongi see, mis Kuuba elu kuidagi vee peal hoiab, aga seda karjumam on kontrast turisti ja kuubalase vahel. Küsimused *Where are you from? ja Can I help you?*, mida juba esimesel õhtul nii palju kuulen, ei tule mitte välismaalasi harva nägevate lapsinimeste suult, vaid need on appikarjed. Ma olen lihtsalt üks kahel jalal kõndiv objekt, kellele saaks ehk midagi müüa, et teenida paar armetut peesot.

Scampix

„Inglatera” ümber pakutakse kõige tihedamini tüdrukuid ja sigareid. „Sir, ma töötan tubakatehases,” hõikab mustanahaline noormees ja üritab mul kümnekond meetrit kannul püsida. Valge, lakutud näoga poiss peab veel kauem vastu, vadrates: „Sir, ma tean täpselt sellist tüdrukut, kes teile sobiks, koht on olemas, diskreetsus täielikult tagatud...” Nende tänavapakujate eelis on vähene inglise keele oskus, aga enamik kohalikke ei oska seda sugugi. Sestap püsib mul siiani kõrvus meloodiline õrn hüüatus *Amigo!*, mida naised turgudel ja tänavatel nii püüdliku lahkusega kuuldavale lasevad.

Adun, et vaatamata inimeste tungivale soovile minuga kontakti saada kehtivad siin linnas kirjutamata reeglid, mis panevad turistide ja kuubalaste vahele range piiri. Näiteks puudutab see poode,

Mees avokaadokäruga Havannas 12. septembril 2007. Raul Castro juhtimisel on Kuuba tõstnud piima ja liha kokkuostuhindu, kustutanud väiketalunike ja kooperatiivide võlgu ning lõpetanud impordipiirangud varuosadele, mis on vajalikud vanade autode käimashoidmiseks.

turgusid ja söögikohti. Kuubalastel pole raha minna sinna, kus turistid käivad. Ja vastupidi – turistid pöörduvad ehmunult tagasi neist haisvatest söögikohtadest ja *second-hand* kauplustest, kus kuubalased käivad. Selles jaotuses on mõned väiksed üleminekualad, kus ma pisut ringi kolan, aga liiga kaugele ei teki tahtmist minna.

Näiteks ei teki mul soovi istuda liinibussi. Ühel hommikul jalutuskäigul, kui olen ilmselgelt turistide tavapärasest jalutus-alast väljunud, puutub mulle silma meestekobar ühe suure saali ukse taga. Lähemale astudes selgub, et see on riiklik juuksur. Saal meenutab räpast lauta, ainult loomalatrite asemel on juuksuri-toolide hiigelpikk rivi.

Üks Kuubal käinud sõber tegi mulle pärast reisi märkuse, et selle juuksurinäite üldistamisega lähen ma liiga kaugele, sest tegelikult on eraettevõtlus piiratud mahus lubatud. See puudutavat ka juuksurisalonge, aga eriti väikesi külalistemaju – *Casa Particulares*. Külalistemajade osas pean talle muidugi õiguse andma – need on möödapääsmatud, sest üksnes hotellidesse ei mahuks turistid ära. Juuksurite kohta väidab meie prominentne infoallikas Martha Beatriz Roque, et vahepealset vabadust on kõvasti koomale tõmmatud. Seesama käib ka väikeste restoranide, *paladares*, kohta. Varemalt võis eraisik tõesti pidada kuni kaheteist tooliga söögikohta, aga mõne aasta eest hakati sedagi äritegevust uuesti kokku tõmbama. Martha ütleb, et hiljuti organiseerisid taksojuhid ja hakkasid riigilt küsima, kas nad ei võiks erafirma-sid teha. Sellest tulnud suur pahandus ja nüüd korraldatakse taksojuhtide seas seda hoolsamat ideoloogilist kasvatustööd.

Meile seletatakse, et põhiline, mis Kuuba majanduse arengut tagasi hoiab, on motivatsioonipuudus. Keegi ei taha midagi teha või toota, sest kasum võetakse käest ära. Mulle jääb ikkagi mõistatuseks, miks on see looduslikult rikas maa nii vaene? Kuidas on saanud nii minna? Paljudgi, mida ma Kuubas näen, on igasuguse loogika ja terve mõistuse vastane.

Kuuba kangelasspioonid

Iga hetk Kuubas on selleks, et midagi õppida. Politseibüroo ootesaalis, kuhu Erikut ja mind juhatatakse, köidab mu tähelepanu stend. Seinal ripub Ühend-

Riigikogu liige Andres Herkel (taga vasakul) ja Hollandi sotsiaaldemokraatliku partei liige Erik Jurgens (taga paremal) vestlevad 5. augustil 2007 Havannas Kuuba opositsioonilise naisliikumise „Naised Valges” esindajatega. Euroopa Parlamendi saadikuterühm kohtus Kuuba visiidi käigus Fidel Castro režiimi vastastega.

riikide kaart ja kaardi peal on viis fotot. Eemalt vaadates on esimene mõte, et seal kujutatakse Kuuba kõige kurjemaid vaenlasi, Ameerika imperialiste. Tahan juba Erikule nalja visata, et mis ta arvab, kas nüüd pannakse meie pildid ka sellisele stendile üles? Lähemal vaatlemisel selgub, et tegelikult on stendi sisu hoopis teine.

See on kuulus „Kuuba poistebänd”, Ameerikas vahele jäänud luurajad, kelle vabastamist Kuuba riik ja rahvas tahavad. „Süütud! Vabastada!” – ütleb stend. Hiljem märkan samasugust propagandatahvlit lennujaamas, tegelikult leidub neid igal pool. 6. augusti „Herald Tribune” avaldab neist artikli. Selgub, et me oleme mitu päeva püüdnud välitõid teinud, märkamata, mis on parasjagu Kuuba režiimi kõige tähtsama propagandasõja sisu. Tegelikult peeti „viisik” kinni juba kümme aastat tagasi ja kindlasti olen ma seda lugu kuulnud. Praegu on teema uuesti fookusesse toodud, sest augusti lõpus on Atlantas appellatsioonikohus.

Kuuba lapsed teavad oma kangelasi eesnime pidi. Gerardo, René, Ramon, Fernando ja Antonio on nende jaoks süütud kannatajad. Legendi järgi hankisid nad infot Kuubale vaenulike paremterroristide kohta, kes redutavad Ühendriikides. „Herald Tribune” ütleb, et viis kangelasspiooni on kommunistliku valitsuse suurim propagandarelv pärast

Che Guevarat. Ajalehel võib õigus olla, sest lugu pole päris üheplaaniline ja viisiku vabastamise eest on seisnud mitmed Nobeli preemia laureaadid. Nende seas on vasakpoolsete vaadetega kirjanikud Günter Grass ja José Saramago, Lõuna-Aafrika apartheidi-vastane kirikumees Desmond Tutu ja mitmed teised. Paljudes maades on kodanikud loonud komiteed, mis nõuavad Miami viisiku vabastamist. Kahtlemata aitab see Läänes ammugi tolmunud müüti Kuuba õilsast revolutsioonist veel kuidagi elus hoida.

Ameerika kohus seevastu kinnitab, et vangistatud kuubalased on elukutselised luurajad, kes imbusid Miamis emigrantide ringkondadesse ning uurisid ka Ühendriikide sõjalisi saladusi. Lisaks süüdistatakse Gerardo Hernandezi kahe tsiviillennuki allatulistamise korraldamises. Gerardo sai kaks eluaegset vanglakaristust, Ramon ja Antonio kumbki ühe, Fernando ja René istuvad vastavalt 19 ja 15 aastat.

Nobelistid on nobelistid – isegi, kui neil on rumalaid illusioone Kuuba tegelikkuse kohta. Neli päeva on mindki õpetanud nägema ameeriklaste Kuuba-poliitika saatuslikke vigu. On aga pehmelt öeldes kummaline kuulda neid avaldusi, mis tulevad ametliku Havanna huulilt. Kõrged tegelased, kes tavaliselt ei kõhkle oma rahvast kommunistmikriitika eest ka ilma kohtuta karistamast, võtavad nüüd

sõna Ameerika kohtu ja puuduliku tõendusmaterjali kohta. Rahvusassamblee president Ricardo Alarcon on öelnud, et viie mehe karistused on ebaproportsionaalsed. Miks sai endine FBI kaastöeline, kes toimetas Filipiinide valitsusele ülisalajasi dokumente, selle eest

ainult kümme aastat? Paraku unustab seltsimees Alarcon küsida, miks suur osa Musta Kevade vangidest Kuubas sai 20 aastat? Mille eest neid üldse karistati?

Nagu näeme, Kuuba kaitseb oma välismaa-missioonile saadetud poegi.

Irooniliselt mõeldes tahaksin loota, et kui meid tõesti kinni nabitakse, leiab René Van der Linden Euroopa Nõukogust, kes on neil päevil suunanud oma kriitilise tähelepanu Erna retkele, mahti ka selleks, et hukka mõista Kuuba režiim. ■

Mida varjab president Putin pärast vaakumpommi lõhkamist?

Vladimir Juškin

Balti Venemaa Uurimiskeskuse direktor

Balti mereväebaasis hävitaja „Nastoitšivõi” pardal kandis toonane kaitseminister Sergei Ivanov 2006. aasta septembris ajakirjanike juuresolekul president Vladimir Putinile ette, et Venemaa mitmeotstarbelised allveelaevad lähevad merele, pardal taktikaline tuumarelv. Käesoleva aasta juulis kirjutas Putin alla ukaasile, mis peatas Venemaa osalemise Euroopa tavarelvastuse lepingus. Augustis alustasid Venemaa strateegilised pommitajad regulaarset lahingvalvet. Viimati septembris katsetasid Venemaa relvajõud (ruumdetoneerivat) vaakumpommi.

Mida taotleb president Putin, kui ta järjekindlalt lõhub külma sõja lõpul välja kujunenud relvastuse kontrolli ja piiramise süsteemi? Kas selline jõudemonstratsioon peaks meid hirmutama?

Nendele küsimustele on võimalik piisava täpsusega vastata, kui tähelepanelikult ja püüdliselt uurida avalike allikate infot Venemaa relvajõudude sõjalise valmisoleku ja sõjatööstuse olukorda kohta. Käesoleva artikli maht võimaldab vaadelda vaid üksikuid seiku sellest laiaulatuslikust teemast.

Viimase viieteistkümne aasta jooksul on Venemaa sõjalaevastikku finantseeritud 10–12 protsendi ulatuses vajalikkust. Raha on eraldatud vaid allveelaevade tehnilise valmisoleku tagamiseks, et pikendada nende remondivahelisi eksploatatsioonitähtaegu.

Sõjalaevastiku ülemjuhatus on korduvalt kinnitanud, et Venemaa vajab 40 diiselallveelaeva, sealhulgas 12 neljanda põlvkonna allveelaeva. Ehitatud on vaid üks allveelaev. Ent suur hulk kaebusi ebakvaliteetse töö üle ei võimalda laeva juba kolmandat aastat mereväele kätte anda.

2012. aastaks peaks Severodvinski tehas „Sevmas” mereväele üle andma vähemalt 5 strateegilist neljanda põlvkonna raketikandjat-allveeristlejat. Laevu ehitatakse juba kümme aastat, kuid siiani pole neist ühtegi rivis. Väga tagasihoidlike arvestuste järgi oleks samaks tähtjaks vaja 10 neljanda põlvkonna mitmeotstarbelist allveelaeva. Laevu ehitatakse samas tehases juba alates 1993. aastast. Tulemus on ikka null.

Venemaa sõjanduseksperptide hinnangul on üksnes 20% relvajõudude tehnikast kaasaegne. 2006. aastal sai Venemaa armee 6 kontinentidevahelist ballistilist raketti, 31 tanki T-90, 125 soomus-transportööri, 9 lennukit ja 8 uut kopterit.

Aastaks 2015. peaks sõjaväe relvastusest 45% olema kaasaegne, kui aastane ümberrelvastamise tempo püsib 5% tasemel. Armee uute relvadega varustamise planeeritud dünaamika ei vasta väljavahetamist vajavate relvade rivist väljalangemise kiirusele. Ekspertid arvavad, et 2013. aastaks langeb vanast, veel nõukogude ajal toodetud relvastusest peaaegu täielikult rivist välja 80%, vaatamata remondile ja moderniseerimisele. Niisiis tekib relvastuses puudujääk.

Venemaa sõjanduseksperdid olid hämmingus, kui strateegilised pommi-

tajad lahingvalvesse pandi. Ametlikult on Venemaal ligikaudu 70 strateegilist pommitajat. Ent suur osa neist on vanad Tu-95MS-id, mille tootmine lõpetati juba 1991. aastal. Ka uusi Tu-160 lennukeid tegelikult enam ei toodeta (üks lennuk aastas pannakse kokku vanadest nõukogudeaegsetest Tu-160 osadest). Sellest ilmselgelt ei piisa, et kompenseerida pidevaid tootmispraagist ja avariidest tekkinud kadusid. Seetõttu on realselt lahinguvalmis paremal juhul 20–30 pommitajat, aga intensiivse lahingvalve tõttu nende arv üha väheneb. Ekspertid kardavad tuumarelvaga varustatud lennukite avariisid, sest ohuks on meeskondade ja maapealse teenistuse vähene treenitus.

Vene telekanalis „Pervõi Kanal” näidati, kuidas strateegiliselt pommitajalt Tu-160 heideti alla ülivõimas pomm. Seda nimetati lõbusalt „kõikide pommide paavstiks”. Esimene niisugune pomm konstrueeriti USAs ja seda kasutati kopterite maandumisväljakute puhastamiseks Vietnami džunglites. Praegu kutsutakse seda korrigeeritavaks lennukipommiks GBU-43/B MOAB (ingl *Massive Ordnance Air Burst*). Tabamistäpsuse tõstmiseks varustati pomm satelliitnavigeerimise süsteemi ja juhttiibadega. 2003. aastal tellisid USA õhujõud kolm niisugust pommi. Kaks neist lõhati katseks, üks saadeti Iraaki. Seal on pomm siiaamaani, sest linnale seda heita ei saa, aga kõrbesse ei ole koondunud terroristide suuri jõude.

Selle pommi Venemaa analoogil on spetsiifilised iseärasused. Pomm tuli „odavamaks teha”, sest satelliitnavigeerimise süsteem GLONASS ei ole

Scansix

Valgevene siseministeeriumi alluvuses teenivad sõdurid võtavad kartuleid Minskist umbes 70 kilomeetri kaugusel asuva Granitši kolhoosi põllul 13. septembril 2007. Valgevene armee aitab sageli töökaite puuduse all kannatavatel kolhoosidel ja riigimajanditel saaki koguda. Tasuks töö eest on võimalus oma toiduvarusid täiendada.

töökindel. Niisiis suurendati massi, et hävitada laiemat ruumi, mitte kindlat punkti. XXI sajandil ei ole niisugust relva asustatud aladel võimalik kasutada. Just seetõttu arendavadki juhtivad riigid ülimalta tabamistäpsusega relvastust, mis toimib põhimõttel „tulista ja unusta“.

Nikita Hruštšovi ajal veeti ameeriklaste hirmutamiseks paraadidel üle Punase väljaku olematute raketite hiigelsuuri mullaaze. Tribüünilt hirmutas lääneriike Nikita Hruštšov ise: „Me toodame rakette nagu viinereid.“

Kas ajalugu tõepoolest kordub? Võib-olla täna, kui naftadollarid voolavad jõena, suudab Venemaa kiiresti ja efektiivselt

korraldada kaasaegse sõjatehnika tootmise ning luua imerelva? Raske uskuda. Sõjateaduste doktori ja Venemaa Kaitseministeeriumi 4. Teadusuuringute Keskinstituudi endise ülema kindralmajor Vladimir Dvorkini hinnangul on kaitsetööstuse fondid praegu vähemalt 80% ulatuses moraalselt ja füüsiliselt kulunud. Kaitsetööstuse ettevõtete töötajate keskmine vanus on 54 aastat, kaitsetööstuse teadusasutuste töötajatel koguni 57 aastat.

Sõjalise otstarbega toodangu omahind on väga kõrge: ühe kasumirubla kohta tuleb keskmiselt 97 kopikat kulutusi. Kolmandik kaitsetööstuse ettevõtetest on

pankrotis. Finantsmahutused teadusuuringutesse ja ekspluaterimisse on praegu 10 korda väiksemad kui arenenud riikides. Investeeringud põhifondidesse on 5 korda väiksemad. Töö tootlikkus on 5–10 korda madalam.

Seenekujuline suitsu- ja tolmupilv, mis tõusis üles Venemaa vaakumpommi lõhkamisel, varjutas venemaalaste eest riigi sõjalise võimsuse reaalse pildi. Meieni see pilv ei jõudnud, nii et meil tuleb Kremli sõjakate sõnade ja tegude taga näha ohte, mis lähtuvad vananenud sõjatehnika vastutustundetust kasutamisest.

www.russiamonitor.net

Hiina: veerand sajandit ühe lapse poliitikat

Mart Helme
Suursaadik

Maailma suurima rahvaarvuga riik Hiina elab juba veerand sajandit „ühe lapse poliitika” tähe all.

Nimetatud poliitika sätestab, et Hiinas ei peaks ühe naise kohta kogu tema fertiilse perioodi jooksul sündima rohkem kui üks laps. Veerand sajandit on piisavalt pikk aeg, et hinnata, kuidas see poliitika on toiminud ja kas Hiina Rahvavabariigi valitsus on ka tegelikkuses seatud sihte saavutanud.

Kõigepealt pisut tausta. 2006. aasta seisuga elas Hiinas 1 313 973 713 inimest. Võrreldes viis aastat varasema ajaga oli rahvaarv kõigi piirangute peale vaatamata selgelt kasvanud. 2001. aastal oli see „kõigest” 1,26 miljardit. Rahvastiku kasvu ei tinginud siiski mitte jätkuvalt suur sündimus, vaid eelkõige hiinlaste keskmise eluea kasv ja laste suremuse vähenemine. Et selles vallas on Hiinal veel tugevalt kasvuruumi (meeste keskmine eluiga on 32,3 ja naiste oma 32,2 aastat), jätkab riigi rahvastik kasvamist veel vähemalt järgmise kümnendi jooksul, kuna alles 2015. aastast alates hakkavad rahvastiku kasvu piiramise meetmed demograafilisele olukorrale selgelt nähtavat mõju avaldama. Esialgu on Hiina rahvastikupilt siiski suhteliselt püramiidjas, kuna nooremate kui 14-aastaste osakaal ühiskonnas on pisut üle 20 protsendi ja vanemate kui 65-aastaste osakaal vaid 7,7 protsenti. Viimase vanusegrupi suurenemist umbes 30 protsendi peale oodatakse aastaks 2040. Alles siis võime Hiina puhul rääkida sellest, mis on praegu aktuaalne Euroopas – nimelt rahvastiku ulatuslikust vananemisest.

Paari sõnaga tasub rääkida ka Hiinast kui paljurahvuselisest riigist. Protsentuaalselt moodustavad hiinlased (hanid)

riigi elanikkonnast 91,9 protsenti. Ülejäänud 8,1 protsendi hulka mahuvad zhuangid, uiguurid, mandžud, tiibetlased, miaod, huid, korealased ja mitmed teised vähemusrahvused, kellest mõne koguarv ulatub koguni mitmekümne miljonini. Tausta arvestades on need arvud ometi marginaalsed ja seepärast on vähemusrahvused ühe lapse poliitika järgimisest ka vabastatud. See pole neid ometi säästnud hiinlaste massmigratsioonist, mille tulemusena omal ajal kompaktselt mingi vähemusega asustatud alad on viimaste kümnendite vältel kiiresti hiinastunud.

Tegelikult alustati Hiinas rahvastiku kontrolli poliitikaga juba kümnend enne seda, kui ühe lapse poliitika välja kuulutati. Neljanda viie aasta plaani raames 1971–1975 olid esimest korda ette nähtud ka ülesanded sündide piiramise vallas. Maal pidi sündimus langema 1 protsendile, linnades 1,5 protsendile. Järgmistel viisaastakutel vähendati neid arve veelgi. Kogu maal läks käibele loosung, mis teatas: „Üks on väga hea, kaks on hea, kolm on liiga palju”. Ühtlasi käivitati riiklikud programmid, mille raames valitsus kompenseeris aborti tegemise, steriliseerimise ja emakasiseste rasestumisvastaste vahendite paigaldamisega seotud kulutused.

Viisaastakute ajal läbiviidud kampaaniad kandsid selgelt vilja: sündimus riigis langes ligemale poole võrra.

Ometi leidis valitsus, et trendi tuleb kindlustada ning nii käivitati 1980. aastate algul kurikuulus ühe lapse poliitika. Kurikuulsaks võib seda poliitikat nimetada seetõttu, et sisuliselt aetas valitsus vastutuse sündivuse piiramise eest eelkõige naistele endile, mis Hiinas kinnistunud traditsioonilisi peresuhteid ja sünnitamistraditsioone arvestades seadis naised väga raskesse olukorda.

Esiteks leidis eriti maapiirkondades väga

palju naisi, kes madala haridustaseme, eelteadmiste viletsa kättesaadavuse, arstiabi keeva taseme ja perekonna- või mehepoolse kohtlemise tagajärjel mõisteti (bürokratide poolt) sagedaste abortide nõiaringi.

Teiseks käivitas ühe lapse poliitika Hiinas hüsteeria, mis pole seal tänaseni vaibunud ja mis on seotud iidsete konfutsianistlike tõekspidamistega, mille kohaselt täisväärtuslik ühiskonnaliige on mees, mitte naine. See tähendas (ja tähendab) seda, et oma ühe ja ainukese lapsena soovisid hiinlased tingimata näha poissi, mitte tüdrukut. Tüdruku sündimise korral pole olnud haruldane tema hukkamine, maha salgamine või ära müümine. See on veerand sajandi jooksul tekitanud Hiinas olukorra, kus meeste osakaal rahvastikus on ümmarguselt 52 protsenti ning nooremates vanusegruppides on disproportsioon veelgi suurem.

Naiste, eriti noorte naiste vähesus abieluturul on omakorda käivitanud Hiinas omaette kuritegelikud äriiliigid, mille raames röövitud tüdrukuid pruutidena naisenälgas meestele müüakse. Samuti omandab üha ulatuslikumaid mõtmeid tüdrukute ostmine ja röövimine naaberriikidest, kust need Hiina pruuditurule toimetatakse. Noorte meeste rahuldumata vajadus naiste järele on loonud Hiinas ka mastaapse ja HIV/AIDSi levikut soosiva prostitutsiooniäri.

Et tütarde prestiiži tõsta, on valitsus omakorda käivitanud rea kampaaniaid, mille käigus selgitatakse rahvale, et ka tütar on „õige” laps. Ajakirjades ja linnatänavatel võib näha valitsuse finantseeritud plakateid õnnelikust perekondadest, kus laps ei ole mitte poiss, vaid tüdruk. Samuti on valitsus keelustanud ultraheli abil lapse soo kindlaks määramise, et kaitsta tüdruklooteid abortide eest. Mitte küll otsustavalt, kuid pikkamööda on seetõttu

Scanpix

Prostituudid varjavad oma nägu, seistes 29. novembril 2006. aastal Guangdongi provintsi plahvatuslikult kasvava rahvaarvuga Shenzheni linna kohtu ees. Mitusada seküäris kahtlustatavat sütenööri, prostituuti või prostituutide klienti võeti kinni ja neid häbistati avalikult.

suhtumine tüdruk-beebidesse noorema generatsiooni ja linnaelanike seas muutunud, mis väljendub ka tüdrukute osakaalu kerges tõusus viimaste aastate sündides.

Kogu ühe lapse poliitika viljelemise perioodil on Hiina nautinud kiiret majanduskasvu. See on osutunud võimalikuks eelkõige tänu riigi piiramatule võimele kasutada tööturult hakkavad lahkuma arvukad eakate inimeste põlvkonnad. Sugugi mitte kõik neist ei sure „õigeaegselt“ ehk siis enne, kui nad hakkavad vajama senisest ulatuslikumat sotsiaalabi. Ajal, mil hiina perekond oli paljulapseline ja enamik rahvastikust elas maal, sai valitsus lubada endale luksust jätta

vanurid ja invaliidid koduste hoolde. Olukorras, kus aastaks 2020 ületab linnaelanike arv maaelanike oma ja aastaks 2040 ulatub ühelapseliste või lastetute vanurite arv riigis ligemale 400 miljonini, pole see enam mõeldav.

Sellest tulenevalt ongi praegu, kui Hiina valitsus võib ennast õnnitleda rahvastikukasvu kontrolli alla saamise eest, sellesama valitsuse järgmiseks pakiliseks ülesandeks uue sotsiaalpoliitika kujundamine. Selle ülesande lahendamiseks leiab Hiina ennast vähem kui kümnendi pärast olukorras, kus riigis on kümneid, aga võib-olla ka sadu miljoneid üksikuid inimesi, kes kannatavad puudust ja on ilma arstiabita. On pikematagi selge, et niisugune olukord mõjub negatiivselt riigi sotsiaalsele stabiilsusele, rääkimata tema rahvusvahelisest konkurentsivõimest.

Seepärast võimegi öelda, et kaasaegse Hiina reformide isa Deng Xiaopingi ühe lapse poliitikaga enam vähem samal ajal hiinlastele välja hõigatud loosung „Rikastuge!“ pole kaotanud oma aktuaalsust tänaseni. Koos Hiina demograafilise olukorra muutumisega on muutunud aga selle loosungi sisu.

Hiina juhid näevad, et enne, kui hiinlased rikkaks saavad, lähevad nad halliks. Seega on täna vananeva Hiina keskseks imperatiiviks leida ka riigi, mitte üksnes indiviidi tasemel see rikkus, mis tagaks inimliku vanaduspõlve neile sadadele miljonitele inimestele, kelle kätega on Hiina üheainsa inim põlve vältel muudetud maailma üheks juhtivamaks suurjooks. ■

Balti laevastik – Venemaa välispoliitiline jõutelg

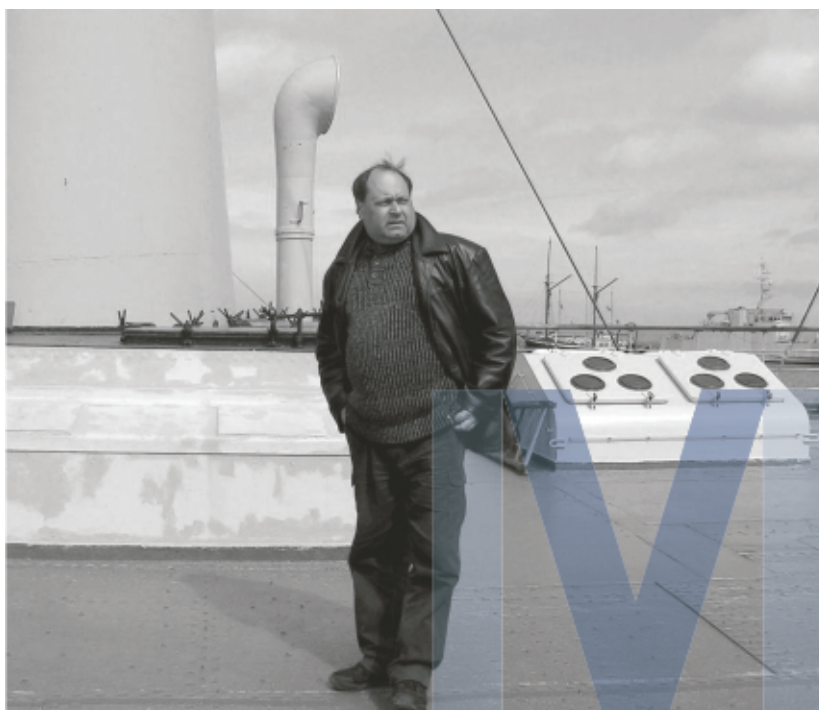
Jüri Kotšinev

*Eesti Akadeemilise
Sõjaajaloo Seltsi liige*

Pisut ajalugu

XVIII sajandi alguses, kui oli käimas Suur Põhjasõda, oli Peeter I valitsemise all olev Venemaa maitnud juba esimesi kaotusekibedusi, saades novembris 1700 Narva all hävitava löögi 18-aastaselt Rootsi kuningalt Karl XII-lt. Rootslased oleksid võinud siis isegi Moskva, tollase Venemaa pealinna peale minna ja kes teab, milline oleks olnud Euroopa ajalugu, kui Karl XII ei oleks kuulda võtnud oma nõustajate häält ja selle plaani siiski teostanud. Nõustajad seletasid noorele kuningale aga oma seisukohta, et võit barbaarse Venemaa üle ei too talle sõjalist kuulsust Euroopas ning noor Rootsi kuningas tõttaski hoopis lääne suunas sealt võitjaloorbereid püüdma, olles kindel, et Peeter I ei toibu iialgi saadud hävitavast löögist Narva all. See oli aga eksiarvamus. Peeter toibus, ja veel kuidas. Vene tsaar tahtis kinnitada kanda just Rootsi võimu all olevas regioonis siinpool Soome lahte ning pani 1703. aasta 27. mail Jäneseasaarel Neeva suudmes aluse tulevase impeeriumi tulevasele pealinnale Peterburile. Kuna rootslased olid oma peajõududega tollal kaugel, ei ähvardanud tulevase pealinna esimese kindlustuse ehitamist maa poolt miski. Küll aga võisid rootslased iga hetk rünnata mere poolt. Seda ohtu mõistes alustas Peeter I kohe ka sõjalaevade ehitust Kronvergis. 1703. aastal hakati Peeter I käsul ehitama Balti laevastiku tuumikut. Sellesse kuulus seitse hollandi tüüpi fregatti (28 kahurit tulejõudu), 4 suurt türgi tüüpi galeeri ning ligi 60 väiksemat purjelaeva, mis täitsid nii kahuripaate kui ka transportaluste rolli. Nii see siis algas.

Balti meri ei ole klassikaliseks mere-sõjaks kõige mugavam koht. Tänapäeva

Erakogu

Jüri Kotšinev jäämurdjal Suur Tõll.

mõistes on tavalise sõjalaevastiku pidamine Soome lahes taktikalises mõttes täiesti ajuvaba. Siin ei ole võimalik kiiresti manööverdades võimaliku vaenlase eest eriti kuhugi kaduda – vastupidi: sõjalaevastik oleks justkui liikuv märklaud kõikvõimalike raketi-, miini- ning torpeedorünnete. Viimased suuremad mereoperatsioonid siin regioonis toimusid Esimese maailmasõja ajal 1917. aastal, kui Saksamaa laevastik toetas oma vägede dessanti ning viis Moonsundis rivist välja Vene liinilaeva „Slava”. 1944. aastal toetasid Hitleri-Saksamaa merejõud meie vetes oma vägede taganemist. Tegemist oli 280-mm kahuritega varustatud ristlejatega.

Kuna Läänemeres on iga laevastik kergelt jälgitav nii õhust kui ka maalt ja manööverdamisvõimalused siin väikesed, ei ole meie naaberriigid Soome ja Rootsi pidanud vajalikuks hoida siin

klassikalist sõjalaevastikku. Tänapäeva sõjas ei tee enam ilma kahurvägi, vaid kõikvõimalikud kaugjuhitavad torpeedod, miinid ja loomulikult raketid, mis on muuseas suure täpsusega võimelised tegema kahjutuks ristlejate ja liinilaevade katsed tungida kuhu iganes meie regioonis. 1980. aastatel müüs Rootsi oma viimased ristlejad Tšiilisse.

Soome ja Rootsi on uusi tehnoloogilisi võimalusi kasutades ammu üle läinud kergetele, spetsiaalsete kergete keredega väikestele ja mobiilsetele rannakaitsealustele, mille ülesanne on valvata oma piire salakaubavedajate ning võimalike terroristlike rünnakute eest. See on puhtalt kaitsekontseptsioonile toetuv taktika. Milleks ja kelle vastu on siis Venemaal nüüd järsku vaja mitmekordistada oma Balti mere laevastikku? Kuna sõjalises mõttes ei too selle muuseas väga kuluka projekti teostamine

Vene Balti laevastiku allveelaev Kaliningradi lähedal õppustel. Juuni 2007.

Scanpix

mitte mingit kasu – suur merelaevastik oleks tänapäeva sõjatehnika arengut arvestades lihtsalt üks suur ujuv märklaud –, jääb üle vaid mõistatada, kas on tegu Venemaa järjekordse sise- ja välispoliitilise deklaratsiooniga või sooviga anda Peterburi laevaehitusele võimalust mõnda aega hästi teenida ning sellega võita Venemaa tähtsusetl teise linna poolehoid praegusele võimuladvikule ning tema poolt ilmselt juba praegu paika pandud uuele presidendile. Igal juhul ei ähvarda praegust Venemaad siin regioonis ei Eesti, ei Soome, ei Rootsi ega ka keegi muu ei merelt, õhust ega maalt. Küll tahaks aga idanaaber ilmselt pingeid üles kruvida ning näidata ennast oma kodanikele võimsa ja veelgi võimsamaks saava supermereriigina, andes samal ajal lähinaabritele mõista, et rahu ja vaikust pole ida poolt veel niipea oodata. Ühesõnaga: mõtle, mis sa mõtled, aga Venemaa sõnaseletet soovi mitmekordistada oma Balti sõjalaevastikku ei saa seletada kuidagi teisiti kui puht imagoloogilise profiidi teenimise katset.

Tahe kõigile oma muskleid näidata on aga mõistagi suurt ressursi nõudev lõbu. Veel üheks võimalikuks seletuseks oleks naftadollarite ümberjagamine näiliselt väga patriootliku kampaania varju all.

Teeb murelikuks, et koostöö ja rahu ning heanaaberliku suhtlemise asemel pakutakse ida poolt järjest süvenevat konfrontatsiooni ja hüsteeriat. Just nagu oleksid kõik teised riigid kokku leppinud, et õnnetule Venemaale ebaseeldivusi valmistada. Tegelikult pole ju ükski nimetatud regioonis asuv riik teatanud oma plaanidest hakata lähiajal oma merejõudusid mitmekordistama. Eks tehku iga lugeja oma järeldused ise. Kas Põhjasõja aeg või XXI sajand – paistab, et mõnes küsimuses pole idanaaber 300 aasta jooksul oma seisukohti karvavõrdki muutnud. ■

Vene Balti mere laevastik: fakte ja arve

2005. aasta seisuga kuulus laevastiku koosseisu umbes 100 lahingulaeva, nendest olulisemad on 2 Kilo-klassi allveelaeva, 3 Sovremennõi-klassi hävitajat, 3 Krivak-klassi fregatti, 1 Neustrašimõi-klassi fregatt, 13 miinilaeva, 26 rünnak- ja patrull-laeva ja 5 amfiiblaeva.

Lahingulaevu toetas (logistika, transport jne) 130 erinevat alust.

Vene Balti mere laevastikus ei ole tuumarelva kandvaid aluseid.

Laevastiku koosseisu kuuluvad ka merejalaväe brigaad ja laevastiku lennuväegrupp, mille koosseisus on kokku 112 lennukit, nende hulgas ründelennukid SU-27 ja SU 24M/MR, helikopterid MI-8 ja MI-24, allveelaevavastased helikopterid Ka-27/PS ja Ka-29 ning transpordilennukid An-2, An-12, An-24, An-26 ja Be-12.

Vene Balti mere laevastiku ülesannete hulka kuulub vajadusel ka operatsioonide läbiviimine Põhja- ja Vahemerel. Laevastiku esmane ülesanne on siiski Venemaale kontrolli tagamine Taani väinade üle. ■

Demokraatia võrgustik

Aimar Altosaar

*Pro Patria Koolituskeskuse
juhatuse liige*

Demokraatia levik ja demokraatlikel põhimõtetel riigivalitsemise kindlustamine on rahu ja inimeste heaolu tagatis kogu maailmas. Totalitaarsete ideoloogiate levik ja maailmasõjad on näidanud, et demokraatia on habras taim, mis vajab pidevat hoolt ja tähelepanu. Seetõttu on paljudes demokraatlikes riikides pärast Teist maailmasõda ja veel külma sõja lõpuaegadelgi loodud mitmeid üleilmseid organisatsioone demokraatia ja kodanikuühiskonna toetamiseks ning poliitikute koolitamiseks. Kindlasti on selles laiahaardelises ja kulukas tegevuses omajagu altruismi, kuid laiemas plaanis on tegemist demokraatlike riikide enesekaitsega ja püüdega turvalist tulevikku kindlustada. Ajalugu on veenvalt tõestanud, et demokraatlikud ja mitteimperialistlikud riigid suudavad omavahel kõik probleemid lahendada rahumeelsete läbirääkimistega, samas kui riigid, kus valitseb diktatuur ja mis lähtuvad oma poliitikas mõnest totalitaarsest ideoloogiast, kujutavad endast alalist ohtu teistele riikidele ja maailmarahule.

Demokraatia ise pole omaette õpetus ega ideoloogia, vaid põhimõtete ja -väärtuste kogum, mille alusel riik korraldab oma siseelu ja välissuhtlust. Programmi ja sisu annavad poliitikale eri ideoloogiatest lähtuvad erakonnad. Ühiskonna haldamise ja arengu eeldusi küll erinevalt postuleerides lähtuvad demokraatlikes ühiskondades omavahel konkureerivad ideoloogiad ühisest arusaamast – demokraatliku ühiskonna olemusest. Seega ei levita demokraatiat ega loo ulatuslikke võrgustikke mitte lihtsalt mingi abstraktse demokraatia misjonärid, vaid selgel maailmavaatelisel põhjal toimivad asutused ja kodanikuühendused, kes emamaal toetavad oma tegevusega aktiivselt mõnda erakonda.

Tänapäeval on demokraatlikes riikides

Erakogu

valitsevad poliitilised õpetused taandata-
vad kolmele juba 19. sajandist tuntud
ideoloogiale – konservatiivsele, liberaal-
sele ja sotsialistlikule ideoloogiale. Loomulikult on olemas muidki ideoloogiaid, kuid need ei ole demokraatia rahvusvahelise leviku seisukohast olulised, sest need on valdavalt kas äärmuslikud, lokaalsed või mõnel muul põhjusel marginaalsed.

Konservatiivsed, liberaalsed ja sotsialistlikud poliitilised jõud on suutnud luua mõjuvõimsad võrgustikud oma ideede levitamiseks ja kinnistamiseks. Esmalt moodustasid suured maailmavaatelised erakonnad tugioorganisatsioone oma programmiliste eesmärkide ja ideoloogiliste eelistuste levitamiseks kodumaal, sest keerukamaks muutumas ja aina meediakesksemas ühiskonnas vajasisid

kodanikuharidust ja poliitilist täiendõpet lisaks arvamusiidritele ja parteikaaslastele ka toetajad ja valijad. Kahekümnenda sajandi keskpaigast alates on valimisõigus hõlmanud kõiki elanikkonna kihte ning muutunud üleüldiseks. Samal ajal on kiiresti tõusnud inimeste haridustase ja meediatarbimine, nõrgenenud aga sidemed kirikuga ja kogukonnaga – traditsioonide ja väärtuste hoidjate ja edasikandjatega. Poliitikute ja erakondade poolt initsieeritud kodanikuühenduste tegevust oma kodanike poliitilisel harimisel on hakanud toetama riik. Tänapäeval on need ühendused praktiliselt täielikult riigi poolt ülalpeetavad, hästi rahastatud ja autoriteetsed fondid.

Kodanikuhariduse levitamisel omandatud oskusteavet hakati õige pea kasutama

ka selles vallas mahajäänud riikides või seal, kus kodanikuühiskond oli mõne vägivaldse režiimi poolt purustatud. Esiolgu suunasid fondid oma tegevuse peamiselt nn kolmanda maailma riikidele, sest kommunistliku bloki maadesse ei olnud võimalik vabaduse ja demokraatia ideid legaalsel teel levitada. Kui aga Nõukogude Liidus alanud perestroika juba vähegi võimaldas, võtsid suurimad Lääne demokraatia levitamise organisatsioonid seal sisse tugeva positsiooni. Nad hakkasid kaasa aitama kodanikuühiskonna taastamisele ja ülesehitamisele ning koolitama ja ette valmistama tulevase demokraatliku ühiskonna poliitikutid.

Parementsentristlikel ehk kaasaegsetel kodanikel väärtustel põhinevat demokraatliku ühiskonna mudelit on Eestis kõige püsivamalt ja tulemuslikumalt levitanud Saksamaa kristlik-demokraatlikule erakonnale (CDU) lähedane Konrad Adenauer Stiftung (KAS). Legendaarne Saksa liidukantsleri loodud ja tema nime kandev sihtasutus on väga laiahaardeliselt ja vastutustundlikult oma ideid levitanud rohkem kui sajast riigis üle maailma. Saksa ühiskonna kiirest ja väga tõhusast demokratsiseerimisest saadud tohutut kogemustepagasit jagavad sakslased heldelt kõikjale, kus seda vajatakse. Erinevalt paljudest teistest sarnase eesmärgiga organisatsioonidest toetab see Saksa fond oma „hoolealuseid” edasi ka siis, kui esimesed raskused demokraatliku ühiskonna ülesehitamisel on ületatud ning riik on saavutanud stabiilsuse. Nii on KAS Balti riikides siiani aktiivne ning toetab jätkuvalt kristlik-demokraatlikel väärtustel põhinevaid poliitilisi jõude igal asukohamaal (vt ka www.kas.de). Paraku ei ole Balti riigid, sealhulgas Eesti, veel ise suutnud luua riiklikult toetatud demokraatia levitamise fonde. Eesti poliitikud ja kodanikuühiskonna asjatundjad on suurriikide fondide, sh KASi poolt kõrgelt hinnatud esinejad ja koolitajad nende missioonidel teistes postkommunistlikes riikides.

Peale KASi on eestlasi ulatuslikumalt kaasanud Ameerika vabariiklastele lähedane International Republican Institute (IRI). Selle fondi (vt ka www.iri.org) algust seostatakse Roland Reagani kõnega Suurbritannia parlamendis 1982. aastal, milles USA

president kutsus üles igakülgset toetama neid, kes soovivad levitada maailmas vabadust ja demokraatiat. Aasta hiljem kongress vastaski presidendi üleskutsesele ning eraldas summad fondi asutamiseks. IRI ei ole ametlikult seotud ühegi erakonnaga, kuid toetab sageli just neid poliitilisi jõude, kes teevad koostööd Ameerika konservatiividega. Ehkki esialgu keskendas IRI oma tegevuse Ladina-Ameerikasse, on ta nüüd oma programme läbi viinud rohkem kui sajast riigis. Tähelepanuväärselt aktiivsed on ameeriklased mitmes SRÜ riigis ja Balkanil, kus toimuvatesse projektidesse on kaasatud kõige sagedamini mõttekaaslasi ka Eestist.

Kolmas üleilmne ja Eestiski tuntud parementsentristlikele väärtusele põhinev demokraatia levitamise asutus on Eduardo Frei Foundation (EFF), mis on otseselt seotud Hollandi parempoolse kristlik-demokraatliku parteiga (vt ka www.cda.nl/eff). Nime on fond saanud Tšiili kristlike demokraatide juhilt, kes oli aastatel 1964–1970 Tšiili president. EFF asutati 1990. aastal ning võttis esmäärgiks toetada demokraatiat ja kaitsta inimõigusi üle maailma. Tänapäeval on fond keskendunud uute demokraatiate toetamisele Kesk- ja Ida-Euroopas. Eestis ja teistes edasijõudnud riikides on EFFi aktiivsus tänaseks raugenud.

Noorte demokraatiate arendamise ning alles diktatuuri all vaevlevate maade poliitikute ja kodanikuühenduste toetamisega tegeleb aktiivselt veel mitmeid tuntud organisatsioone. Nende hulgas on Eesti noorpoliitikute koolitamisest suure panuse andnud rahvusvaheline Robert Schumani Instituut (vt www.schuman-institute.eu), mis tegutseb Budapestis Euroopa Rahvapärti (ERP) egiidi all, ERP-ED fraktsiooniga seotud Robert Schumani Fond ning brittide Westminster Foundation for Democracy (vt www.wfd.org). Viimane saab Suurbritannia parlamendilt Briti Rahvaste Ühenduse toetuse raames vahendeid, et toetada Briti kõigi kolme suurpartei – konservatiivide, liberaalide ja leiboristide – tegevust kodanikuühenduste edendamisel nii kodu- kui ka välismaal.

Rootsi Moderaatide erakonnaga seotud Jarl Hjalmarsoni Fond (vt <http://www.hjalmarsonstiftelsen.se>) on pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga meie toetamise küll lõpetanud, kuid

kaasab Isamaa ja Res Publica Liidu eksperte endiste Nõukogude Liidu riikide demokraatlike erakondade poliitikute koolitamisest.

Arusaadavalt ei tohi alahinnata ka siin artiklis lähemalt käsitlemata jäänud liberaalide ja sotsialistide rahvusvaheliste organisatsioonide jõupingutusi demokraatia ideede levikul ja toetamisel.

**Konrad
Adenauer
Stiftung** ■

Euroopa Ideede Võrgustik

Viis aastat tagasi asutas europarlamenti ERP-ED fraktsioon avatud üleeuroopalise võrgustiku *The European Ideas Network* (EIN), et edendada uut moodi mõtlemist Euroopa Liidu riikide ees seisvate põhiliste väljakutsete üle. Alates 2002. aastal Oxfordis peetud esimesest suurest kokkusaamisest on EIN kujunenud Euroopa parempoolsete ideede ja poliitikute kohtumispaigaks.

20.–22. septembrini Varssavis toimunud järjekordne suveülikool ning Euroopa mõttetalgud *European Ideas Fair* tõid kokku ligi kolmsada poliitikut, akadeemikut, ajakirjanikku ja äri meest, samuti mõttekodade esindajaid ning erapooletuud eksperte, kes esitasid oma nägemuse teemal „Maailm aastal 2025: homsed võimalused ja väljakutsed.“ Peaesinejatest väärivad kindlasti nimetamist Euroopa Komisjoni president José Manuel Barroso, Microsofti arendus- ja strateegiapealik Craig Mundie, Kabuli ülikooli rektor Ashraf Ghani, tunnustatud kirjanik Jeremy Rifkin, Euroopa tööandjate katusorganisatsiooni Business-europe president Ernest-Antoine Seillière, Venemaa Ühinunud Kodanikerinde juht Garri Kasparov ning Nobeli preemia laureaat Lech Wałęsa.

Ainsa uute liikmesriikide esindajana kuulub möödunud aastast European Ideas Network'i juhatusse europarlamenti saadik Tunne Kelam. Tema juhtimisel töötas EIN-i identiteedi ja väärtuste töögrupp välja ERP-ED fraktsiooni seisukoha projekti totalitaarse kommunismi hukkamõistmisest.

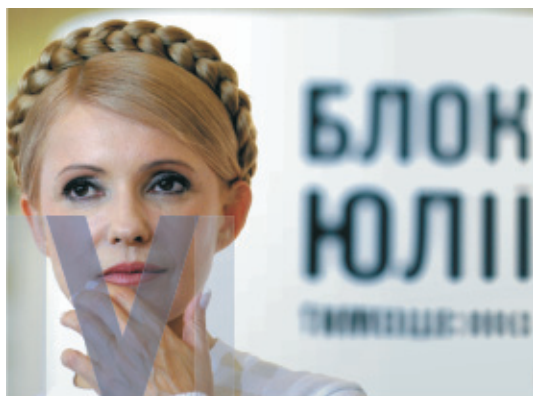
ERP-ED

<http://www.ein.eu/>

Maailma Vaade

Peatoimetaja Mart Helme
Kollegium Mart Helme, Tunne Kelam, Kadri Kopli, Aimar Altosaar,
Berit Teeäär, Marko Mihkelson, Andres Herkel, Mart Nutt
Toimetused Anneli Kivisiv, Kaja Villem, Kaja Sõrg
Keelekorrektuur Antenna Translations OÜ
Telefon 773 4203
e-aadress anneli.kivisiv@irl.ee
Postiaadress Kivisilla 4-9, 10145 Tallinn

Scampix Edukas esinemine Ukraina parlamendivalimistel võib liberaalse ja läände orienteeritud Julia Tõmošenko viia järgmistel presidendivalimistel riigi etteotsa ka presidendina.

Scampix

Vene kaugpommitajate lennud Põhja-Atlandi avaruste kohal on oma provokatiivsuse võrreldavad külma sõja aegsetega. Pildil Briti hävituslennukid „Taifun“ saatmas 27. augusti 2007 Ühendkuningriigi piiridele lähenevaid Vene pommitajaid.

Birmas on demokraatia täieliku tasulülitamise tingimustes sealse opositsiooni juhtivaks jõuks kujunenud rahva suurt soosingut ja austust pälvivad budistlikud mungad. Septembris 2007 riigis toimunud ulatuslike protestiaktatsioonide algatajateks olidki mungad, kelle vastu diktatuur ei kõhelnud kasutamast ka jõudu.

Scampix

Sisukord

Peatoimetaja veerg, Mart Helme	Lk. 2
Eesti välissuhtlus majanduse kaudu. Vastab Juhan Parts	Lk. 3
Eesti teab abi hinda, Mart Laar	Lk. 5
Eestlane ÜRO erimissioonis, vastab Mart Nutt	Lk. 6
Soome räägib Venemaast – lõpuks ometi! Esko Antola	Lk. 11
Kuidas mõjutab Prantsusmaa uus valitsus Euroopa tulevikku? Noëlle Lenoir	Lk. 13
Tulevikku ilma mineviku varjudeta	Lk. 17
Lahendamata minevikuprobleemid ohustavad tulevikku, Rasa Juknevičienė	Lk. 18
Energiaturvalisus – mis see on? Tunne Kelam	Lk. 20
Viis päeva Kuubas, Andres Herkel	Lk. 22
Mida varjab president Putin pärast vaakumpommi lõhkamist? Vladimir Juškin	Lk. 24
Hiina: veerand sajandit tühe lapse poliitikat, Mart Helme	Lk. 26
Balti laevastik – Venemaa välispoliitiline jõutegel, Jüri Kotšinev	Lk. 28
Demokraatia võrgustik, Aimar Altosaar	Lk. 30